

Владиславъ Ковачовъ.

Корупцията, Спекулата и Обществениятъ моралъ



Цѣна 6 лева

СОФИЯ
ПЕЧАТНИЦА С. М. СТАЙКОВЪ
1920

ВЛАДИСЛАВЪ КОВАЧОВЪ.

На добрия и трудолюбив
" Василе Кисаровъ

Омн. Иванова
20/11/2020

Корупцията, Спекулата и Обществениятъ моралъ



СОФИЯ
ПЕЧАТНИЦА С. М. СТАЙКОВЪ
1920

Корупцията, Спекулата и Общественият моралъ.

Отрадио явление е фактътъ, че печата у насъ, като истински изразителъ на общественото настроение, почти всъ-
кидневно поставя на публично обсъждане както въпроса за
корупцията и спекулата, които отдавна сж пустнали дълбоки
корени почти въ всички слоеве на обществото, така и въ-
проса за императивнитѣ повеления на обществения моралъ,
силно засѣгнати отъ тази обществена поквара, който настоя-
телно вече иска нужното удовлетворение, като се турне часъ
по-скоро рѣка върху несмѣтнитѣ богатства, създадени чрѣзъ
корупцията и спекулата. Това изискване на обществения
моралъ съставлява едва ли не единствения мораленъ мотивъ,
който е продиктувалъ на законодателя необходимостта отъ
създаването както на закона за данѣка върху печалбитѣ прѣзъ
войната, така и на закона за отнемане въ полза на държа-
вата на незаконно придобититѣ имоти. Сжщиятъ този мотивъ
бѣ прѣдизвикалъ по-рано учрѣждаването на Комисията при
Министерството на правосъдието съ задача, да проучва и
систематизира всички ония случаи на незаконни забогатявания,
които иматъ тѣсна връзка съ онова обществено зло, което
днесъ прѣдставляватъ корупцията и спекулата. Обаче, както
цитиранитѣ закони, така и въпросната комисиия сж мѣро-
приятия, които въ незначителна степенъ биха могли да до-
принесатъ както за удовлетворението на възмутената обще-
ствена съвѣсть, така и за облекчението на фиска при посрѣ-
щането на грамаднитѣ задължения, причинени особено отъ
последнитѣ двѣ освободителни войни. Защото тѣзи мѣроприя-
тия такъ, както тѣ сж санкционирани отъ законодателя, нѣма
да бждатъ въ състояние да отговорятъ напълно на дневнитѣ
повеления на обществения моралъ и, слѣдователно, по-скоро
ще се язатъ като полумѣрки, които само за извѣстно врѣме
биха могли отчасти да приспнатъ обществото, оставяйки и за
напрѣдъ да тлѣе бушувания огънь, който се е набралъ въ
наболѣлата народна душа и който чака само удобния моментъ,
за да избликне съ всичката си сила и да помете веднажъ за

винаги всичко гнило и покварено въ обществото! Ала това не
ще може да мине безъ извѣстни сътрѣсения въ страната, които
биха поставили на изпитание самото съществуване на днеш-
ното общество. А тъкмо това трѣбва да се избѣгне особено
въ настоящия моментъ, ако искрено се желае подобрене на
положението, създадено отъ Ньойлския миръ, тъй като това
подобрене е въ тѣсна връзка съ вътрѣшното умиротворение
на страната. И за да допринесемъ съ нашитѣ скромни уси-
лия за пълното и справедливо удовлетворение на обществената
свѣсть, ние считаме за повелителенъ дългъ да подложимъ на
обстойна критика горнитѣ законодателни и правителствени
мѣроприятия.

Прѣди всичко, нека разгледаме положението на *Коми-
сията при Министерството на правосъдието* и нейнитѣ допъл-
нения, така нарѣченитѣ *блокови комитети при околийскитѣ
центрове*, които бѣха създадени прѣзъ миналата година за
най-строго то прѣслѣждане на корупцията и спекулата, тъй
като послѣднитѣ бѣха взели тогава, както и днесъ, толкова
застрашителни размѣри, че бѣха поставили, па и днесъ по-
ставятъ, на изпитание самото съществуване на днешното об-
щество. По тоя случай нека спомнимъ голѣмия шумъ, който
на врѣмето си се видна около създаването на тия комитети
и на комисията при Министерството на правосъдието, на които
едва ли не се възлагаше надеждата, съ единъ замахъ да се
унищожатъ корупцията и спекулата, които почнаха да заду-
шаватъ самото общество. И послѣдното бѣ приспано отъ въ-
рата, че за напрѣдъ то нѣма да бѣде безмилостно подлагано
на тогавашната безбожна експлоатация отъ страна на крѣво-
жаднитѣ и безсвѣстни кождери и спекуланти. И всѣки то-
гава бѣ залъгванъ съ благодатната надежда, че за напрѣдъ
всичко ще трѣгне по медъ и масло! Уви, тая радостъ бѣ ми-
молѣтна, тъй като не бѣше необходимо да се измине много
врѣме, за да се почувствува самото общество разочаровано
въ своитѣ надежди, а авторитѣ на това мѣроприятие да под-
чертаятъ за излишенъ пътъ непознаването на българския об-
щественъ животъ. Защото, въ тѣхната дѣйностъ, въпроснитѣ
комисии и комитети трѣбваше да се базиратъ почти из-
ключително на *гражданското съзнание* на честнитѣ и непокваре-
нитѣ граждани, което дѣйствително би трѣбвало да застави
послѣднитѣ да изпълнятъ тѣхния повелителенъ граждански
дългъ, като улеснятъ задачитѣ на тия комисии и комитети
въ издирването и наказването на всичкитѣ корумпирани лица,
безъ разлика на тѣхното социално положение. Ние призна-
ваме, че грамадното болшинство отъ българското общество
се състои отъ честни и непокварени граждани и селяни. Обаче,
авторитѣ на горното правителствено мѣроприятие трѣбваше да
иматъ прѣдъ видъ безспорния фактъ, че тъкмо у тѣзи
честни и непокварени граждани липсва, за голѣмо съжале-

ние, не само гражданската доблестъ, да посочатъ на обществото всички ония лица, които сж истинскитѣ виновници на днешната обществена поквара, но и съзнанието за моралната отговорностъ, която тѣ поематъ въ случая съ прикриването прѣстѣпленията на корумпирани тѣ лица, отъ неморалнитѣ дѣйствия на които самитѣ тѣ най-много изнемогватъ въ днешнитѣ непосилни врѣмена. И нека се забѣлѣжи добрѣ, че тъкмо ония граждани и селяни, които най-много роптаятъ на публичнитѣ мѣста противъ корупцията и спекулата, нѣматъ гражданската доблестъ, да посочатъ на обществото самитѣ корумпирани лица. И поради това, ето вече цѣла една година се измина отъ създаването на тия комисии и комитети, безъ да можахъ тѣ да оправдаятъ възлаганитѣ имъ надежди. Нѣщо повече: днесъ, даже, и не си спомва обществото за тѣхъ! Поражда се въпроса: на какво се дължи неуспѣха на това правителствено мѣроприятие? Отговора е само единъ: провалянето му се дължи изключително на самата система, възприета отъ Министерството на правосъдието, по прѣслѣдването на корупцията и спекулата, миязмитѣ на които почватъ да троватъ вече и останалата до сега непокуварена частъ отъ обществото. Такъвъ резултатъ ще иматъ както закона за данѣка върху печалбитѣ прѣзъ войната, така и закона за отнемане въ полза на държавата на незаконно-придобититѣ имоти. Защото, въ случая, въпросътъ не се касае до ония физически или юридически лица, които иматъ извѣстно обществено положение, като търговцитѣ, дружествата и пр., по отношение на които нѣма нужда да се отправятъ апели къмъ гражданитѣ, за да се удостовѣримъ въ почтения произходъ на тѣхното имотно състояние. Това можеха и трѣбваше да сторятъ горѣпоменатитѣ комисии и комитети, като, по законодателенъ редъ, имъ се възложеше мандата да изискатъ отъ всичкитѣ тѣзи физически и юридически лица съ извѣстно обществено положение, безъ изключение, самитѣ тѣ да установятъ произхода на тѣхното имотно състояние и то по начинъ напълно убѣдителенъ, който да е въ хармония съ законитѣ на страната и съ обществения моралъ. Слѣдователно, въпросното правителствено мѣроприятие по-скоро прѣслѣдваше цѣльта, да се откриятъ прѣстѣпленията на частнитѣ корумпирани лица, като чиновницитѣ, лицата съ свободни професии и др., имотното състояние на които, въ повечето случаи, не може да се подложи на ефикасенъ общественъ контролъ. И поради това явяваше се повече отъ необходимо, да се апелира къмъ ония граждани, които се намиратъ съ тѣхъ въ близки врѣзки —

роднински или приятелски, тъй като само тѣ иматъ възможността да знаятъ както тѣхното имотно състояние, така и произхода на послѣдното. Обаче, законодателя въ случая е изпусналъ изъ видъ, че тъкмо тия връзки сковаватъ всѣка благородна мисль и воля въ ония граждани и селяни, които прѣдпочитатъ да заглушатъ у себе си и най-малкия трепетъ на тѣхната съвѣсть, откояко да си навлѣкатъ умразата и ненавистъта на тѣхнитѣ близки и познати, колкото корумпирани и да сж тѣ. При това, да не се забравя, че послѣднитѣ разполагатъ съ достатъчно неизчерпаеми срдства, за да заглушатъ съвѣстьта на ония малодушни граждани и селяни, които поради роднински и приятелски връзки, иматъ всичката възможность да се добератъ до безспорнитѣ доказателства за незаконния произходъ на имотното състояние на корумпиранитѣ лица, но които нѣматъ гражданската доблестъ да ги направятъ достояние на обществото. Ето защо, ние подържаме становището, че съ въпроснитѣ закони, които се базиратъ изключително на гражданското съзнание на непокоренитѣ и честнитѣ граждани и селяни за изкореняването на корупцията и спекулата, се прѣслѣдватъ само палиативни цѣли. И поради това, числото на „заподозрѣнитѣ“, както законна нарича незаконно обогатилитѣ се лица, ще бжде свършено незначително, тъй като възприетата отъ законодателя система по издирването на незаконно-придобититѣ имоти, дава възможността да избѣгнатъ удара на закона най-тълѣститѣ корумпирани лица, които нѣма да се спратъ прѣдъ никакви срдства, за да заглушатъ съвѣстьта на всички ония, които съ тѣхното цѣнно съдѣйствие биха могли да улеснятъ иначе благородната и народополезната задача, която въ случая е искалъ да постигне законодателя съ създаването на тия два закона.

Отъ друга страна, явно е, че въпроснитѣ закони, още въ началото на тѣхното приложение ще покажатъ по единъ бесспоренъ начинъ не само тѣхната неефикасность, но и тѣхната несправедливостъ, която силно ще се подчертае поради факта, че тѣ ще могатъ да засѣгнатъ по-чувствително само интереситѣ на ония лица, които бждатъ посочени на властѣта като спекуланти или корумпирани лица. Слѣдователно, въ случая тия закони се явяватъ несправедливи по отношение на всички останали лица, които, макаръ и силно компрометирани като най-безсвѣстни спекуланти и мародери, ще могатъ да избѣгнатъ ударитѣ на закона само поради щастливото за тѣхъ обстоятелство, че не ще се намири доблестенъ гражданинъ, който да ги посочи на властѣта, за да се приложи и спрѣмо тѣхъ всичката строгость на закона.

Ето защо, ние намираме, че общественият моралъ и висшата социална справедливостъ повелително налагатъ дълга по законодателенъ редъ, да се изиска отъ всички граждани и селяни, безъ разлика на социално положение, да установятъ законния произходъ на тѣхното имотно състояние. Защото само така закона ще може да намѣри еднакво приложение на всичкитѣ членове на обществото, за да не може никой да избѣгне строгостта му.

И ние искрено се радваме, че това основно начало отчасти е прокарано вече въ Закона за отнемане въ полза на държавата на незаконно придобититѣ имоти. Така, чл. 14 отъ тоя законъ «задължава всѣко лице, «заподозрѣно» отъ сѣда въ незаконно забогатяване, да прѣдстави смѣтка-декларация за имотното си състояние, като посочи въ нея подробно: всичкитѣ си движими и недвижими имоти, макаръ и да не сѣ на лице, гдѣ се намиратъ тѣ, кога сѣ придобити, както и основанията и срѣдствата за тѣхното придобиване и да прѣдстави доказателство за това». Обаче, ние констатираме въ случая една непълнота въ закона, която го опрѣдѣля вече и като законъ, който не държи смѣтка за изисканията на обществената справедливостъ. Защото, споредъ закона, задължението за прѣдставянето на смѣтко-декларацията за имотното състояние е въ изключителна тежестъ само на ония лица, които простиятъ случай посочи на сѣда като заподозрѣни въ незаконно забогатяване. Наистинѣ, издирването на «заподозрѣнитѣ» лица е прѣдоставено на Апелативнитѣ сѣдилища, които въ случая дѣйствуватъ служебно, или по съобщение на длѣжностни или частни лица. Обаче, каква е законодателната санкция, която би заставила длѣжностнитѣ и частнитѣ лица да улеснятъ задачата на законодателя въ откриването и наказването на «заподозрѣнитѣ» лица, за да се приеме, че закона ще може да постигне гонимата цѣль? Само по отношение на длѣжностнитѣ лица законътъ посочва на углавната отговорностъ по чл. 437 отъ Наказателния Законъ, който прѣдвижда строгъ тъмниченъ затворъ до петъ години за ония длѣжностни лица, които биха узнали по какъвто и да е начинъ за незаконното забогатяване на обществения служител или на частното лице и които не биха съобщили за това незабавно въ надлежния апелативенъ сѣдъ. Но кои и колцина сѣ ония лица, които, поради служебното положение, биха имали възможността да узнаятъ и разграничатъ «заподозрѣнитѣ» лица отъ честнитѣ граждани? Тази възможностъ, до извѣстна степенъ могатъ да иматъ прѣдимно нотариуситѣ и мировитѣ сѣдии, които извършватъ нотариални дѣла, тъй като всѣкидневно прѣдъ тѣхъ се явяватъ странитѣ да изпо-

вѣдватъ прѣхвърлянето правото на собственостъ върху движими и недвижими имоти. Обаче, законътъ съществува отъ една година насамъ и ние не познаваме нито единъ нотариусъ или мирови съдия, който да е посочилъ на апелативния съдъ поне едно заподозрѣно лице. А общеизвестно е, че, въ повечето случаи, *всичкиѣ днешни купувачи, особено ония на крупнитѣ недвижими имоти, сѣ новоизпечени милионери, които одраха кожата на бѣдняка.* И въпрѣки това, нотариуса съ спокойна съвѣсть счита, че е изпълнилъ служебния си дългъ, като се задоволи въ случая да завѣри въ нотариалния актъ стереотипната фраза, какво самоличността на непознатия му купувачъ е установена съ подписитѣ на познатитѣ нему свидѣтели, а ни най малко не счита за полезно да запита тоя крупенъ купувачъ, по какъвъ начинъ той е могълъ въ едно кратко врѣме отъ послѣденъ голтакъ да стане притежателъ на несмѣтно богатство! Ще посочимъ само на единъ случай доста типиченъ, за да се види всичката несъстоятелностъ и абсурдностъ на Закона за конфискацията — така ще наричаме за краткостъ Закона за отнемане въ полза на държавата на незаконно придобититѣ имоти — по издирването на «заподозрѣнитѣ» въ незаконно забогатяване лица. Прѣди нѣколко мѣсеци бившия воененъ министъръ, запасния генералъ Бояджиевъ, продалъ чифлика си въ Вратчанско за 500,000 лв. и нотариуса, който е узаконилъ прѣхвърлянето правото на собственостъ на тоя имотъ отъ продавача върху купувача, не си е сторилъ труда, поне отъ любопитство, ако не по дългъ, да поиска обяснения отъ продавача и отъ купувача за законния произходъ на тѣхното имотно състояние и за резултата да извѣсти надлежния апелативенъ съдъ. Въ случая въпросътъ се касае за една здѣлка, въ която е ангажирана почтената сума половинъ милионъ лева, за да вмѣни на казания нотариусъ задължението, да се справи по въпроса за произхода на имотното състояние на лицата, които се явили прѣдъ него, да изповѣдатъ извършената покупка-продажба на въпросния чифликъ. Отъ друга страна, касае се въпроса за самия продавачъ, който въ случая не е обикновенъ простосмъртенъ, а лице съ завидно обществено положение, което е играло видна роля въ нашия общественъ животъ и слѣдователно, нотариуса бѣ длъженъ, да се усъмни поне въ почтеността на генералъ Бояджиевъ и да поиска отъ него доказателства, че съ почтенъ трудъ той е придобилъ по-рано въпросния чифликъ, за да може да го продаде на купувача. Да не се забравя, че поради разбиването на войскитѣ ни при Каймакъ-Чаланъ и тѣхното отстъпление къмъ Битоля, за което генералъ Бояджиевъ е привлеченъ като главенъ виновникъ, въ печата у насъ още тогава се заговори за нѣкои некрасиви дѣла, вършени отъ него въ качеството му Командующъ на I-а Армия, съ цѣль да натрупа несмѣтни богатства. На това обвин-

чение генералъ Бояджиевъ и до днесъ не е реагиралъ по начинъ достоенъ за него и достатъчно убѣдителенъ за самото общество. Последното и днесъ е останало подъ силното впечатление на това тежко обвинение. Защото още тогава печата подчерта факта, че генералъ Бояджиевъ, прѣди да стане воененъ министъръ, билъ задължнѣлъ до гуша на разни бакали, месари и др., а веднага слѣдъ напушането на министерството, като изнезидѣло, той станалъ притежателъ на милиони. Произходътъ на това несмѣтно богатство печата обясни съ сключаването на крупни военни доставки, въ които, като най-заинтересованъ, се явявалъ самия генералъ Бояджиевъ. Слѣдователно, ако въпросния нотариусъ бѣ слѣдилъ отблизко всичкитѣ проявления на нашия общественъ животъ отъ по-крупно естество, какъвто е случая съ генералъ Бояджиевъ, той не можеше да не си спомни за голѣмия шумъ, който на врѣмето си повдигна печата срѣщу споменатия генералъ и ние сега сме въ правото си да настояваме, че казания нотариусъ не трѣбваше да пропусне удобния случай, да изпълни служебния си дългъ, като заинтересуваше по тая крупна покупко-продажба надлежния апелативенъ сѣдъ.

Казаното за нотариуситѣ и мировитѣ сѣдии има сѣщото значение, както и за другитѣ длѣжностни лица, които закона за конфискацията задлѣжава да слѣдятъ по-отблизко въпроса за издирването на «заподозрѣнитѣ» въ незаконно забогатяване лица. И въпрѣки наказателната клауза въ тоя законъ за недобросъвѣстнитѣ длѣжностни лица, резултатитѣ въ случая ще бѣдатъ съвършенно слаби и незадоволителни.

Още по-малко може законътъ да разчита на «съобщенията на частнитѣ лица», тъй като и у тѣхъ липсва гражданското съзнание за моралната отговорност, която тѣ понасятъ въ случая било съ съзнателното прикриване на лица, които закона третира като «заподозрѣни» въ незаконно забогатяване, било съ тѣхната прѣстѣпна, отъ морална точка зрѣние, незаинтересованостъ по издирването на «заподозрѣнитѣ» лица. Въ случая не е липсата въ закона на наказателна санкция за тия общественни и морални задължения на частнитѣ лица, поради която последнитѣ не биха отговорили задоволително на повеленията на закона. Защото закона може да прѣтърпи извѣстна корекция въ това отношение, като прѣдвиди такава наказателна санкция и за частнитѣ лица, които биха узнали по какъвто и да е начинъ за незаконния произходъ на имотното състояние на общественъ служителъ или на частно лице и не биха съобщили за това веднага на надлежния апелативенъ сѣдъ. Ето защо, поради причинитѣ, които обяснихме по-горѣ, ние подържаме, че и въ тоя случай закона не ще може да засѣгне всичкитѣ отдѣлни случаи на незаконно забогатяване.

Отъ изложеното до тукъ явствува, че самата система, възприета отъ закона за конфискацията, по издирването на «заподозрѣнитѣ» въ незаконно забогатяване лица, не почива на солидни начала и поради това, законътъ не ще може да постигне гонимата цѣль. Защото въ случая закона разчита на слѣпата случайность — на добросъвѣстността на длъжностното лице и на гражданското съзнание на частнитѣ лица —, за да се добере до безспорнитѣ доказателства за незаконния произходъ на имотното състояние на всички ония лица, които закона третира като «заподозрѣни». Ето защо, самата тая система, като безрезултатна и несправедлива, трѣбва рѣшително да се отхвърли и вмѣсто нея да се прокара, по законодателенъ редъ, системата, която единствена е въ състояние да задоволи възмутената обществена съвѣсть и напълно да отговори на изискванията на висшата социална справедливостъ. Това е системата, по силата на която вмѣсто държавата да издирва сама «заподозрѣнитѣ» въ незаконно забогатяване лица, да задължи всички свои граждани и селяни, безъ разлика на тѣхното социално положение, сами да установятъ законния произходъ на тѣхното имотно състояние. Защото само въ тоя случай закона за конфискацията ще може да намѣри еднакво приложение спрямо всички граждани и селяни, за да не може никой да избѣгне строгостта на закона. По тоя начинъ, последниятъ ще се покаже напълно справедливъ и въ положение да удовлетвори възмутената обществена съвѣсть.

При това, за да се почувствува отъ всички граждани ефикасността на закона за конфискацията още въ първия моментъ на приложението му, ние смѣтаме за полезно да препорѣчаме, щото законодателятъ да вмѣни въ длъжност на всички длъжностни лица, които извършватъ завѣрки на документи и актове, установяющи правото на собственост на движимитѣ и недвижими имоти, да изискватъ отъ заинтересованитѣ лица смѣтка-декларация за произхода на тѣхното имотно състояние, угодена отъ надлежния апелативенъ сѣдъ. И подъ страхъ на наказание, длъжностнитѣ лица не само да отказватъ извършването на исканата завѣрка, ако заинтересованитѣ лица не прѣдставятъ такава смѣтка-декларация, но същевременно да сезиратъ съ тоя въпросъ веднага апелативния сѣдъ, за по-нататѣшно негово разпорѣждане. Защото, само чрезъ такова мѣроприятие ще може имотното състояние на всички граждани и селяни да се намира подъ по-тояния и непосредственъ контролъ на законно-установенитѣ сѣдебни и административни власти, за да се върва, че, по тоя начинъ, въ значителна степенъ, ще се убие охотата у мнозина, да трупатъ безмилостно несмѣтни богатства за смѣтка на широкитѣ народни маси.

Освѣтъ това, за да се даде всичката възможност на апелативнитѣ сѣдилища, да прослѣдятъ имотното състояние на всѣкого едного, отъ самото начало до днешното му фактическо положение, смѣтка-декларацията трѣбва да обхваща цѣлото имотно състояние на физическитѣ и юридическитѣ лица, т. е. не само наличнитѣ движими и недвижими имоти, пари и цѣнни книжа, всѣкакъвъ видъ спестявания и креанси, но и извършенитѣ по-рано дарения, завѣщания и покупки-продажби съ тия имоти. За щастие, това мѣроприятие е въприето вече отъ законодателя, който задължава «заподозрѣния» да посочи въ смѣтко-декларацията и ония движими и недвижими имоти, които не сѣ на лице въ настоящия моментъ.

Съ това мѣроприятие законодателя, по всѣка вѣроятностъ е визиралъ случаетѣ, когато «заподозрѣното» лице би могло да установи законния произходъ на днешното си имотно състояние, безъ обаче, да е въ положение да оправдае законния произходъ на ония имоти, собствеността на които той е успѣлъ да прѣхвърли по-рано върху други лица подъ формата на дарение, завѣщание или покупка-продажба, които сдѣлки, въ повечето случаи, сѣ чисто симулативни, фиктивни сдѣлки. Явно е, че при тия случаи има съзнателно укриване на една частъ отъ имотитѣ на «заподозрѣния», съ което се нанася чувствителна врѣда на самата държава. А интереситѣ на послѣдната повеляватъ, да се прослѣди отъ близо сѣдбата на всички тия укривани имоти, за да може съ врѣме да се турне рѣка на тѣхъ, както това прѣдвижда самия законъ за конфискацията, или ако тѣхното повръщане на държавата се укаже, по каквато и да е причина, невъзможно, въ такъвъ случай да може държавата да обезпечи вземането си спрѣмо «заподозрѣния», като тури рѣка върху наличнитѣ имоти на послѣдния въ размѣра на това вземане.

Отъ друга страна ние намираме непълнота въ закона за конфискацията и по отношение на дефиницията на понятието «незаконно-придобити имоти», тъй като тѣхната квалификация е въ зависимостъ отъ материалнитѣ и моралнитѣ мотиви, прѣдвидени въ закона, възъ основа на които държавата се счита въ правото си, да турне рѣка върху тия имоти. И ако за материалнитѣ мотиви, посочени изчерпателно въ закона, може да се приеме, че тѣ сѣ достатѣчни, сами по себе, за да се осигури ефикасното приложение на закона, тъй като тѣ се базиратъ изключително на прѣстѣпно дѣяние, въ духътъ и разбиранята на Наказателния Законъ, извършено отъ длѣжностно или частно лице, не така, обаче, стои въпроса съ моралнитѣ мотиви. Послѣднитѣ визиратъ само случаетѣ на придобиването на имоти чрѣзъ хазартни игри, което

придобиване закона, доста основателно, абсолютно забранява да се док.зва, като противно на обществения моралъ. Обаче, защо законодателя е изпусналъ изъ видъ и ония случаи, при които сжшо така придобиването на имоти е ставало и продължава да става по немораленъ начинъ? Такъвъ бѣ, напри- мѣръ, случаятъ съ фамозната *игра на борсата*, чрѣзъ която безсвѣстни спекуланти бѣха успѣли да реализиратъ прѣзъ врѣме на войната огромни богатства. Защото, общо извѣстно е, че прѣди да се открие официално борсата, алчнитъ за леко и бързо забогатяване спекуланти, използвайки наивността и лековѣрието на българското гражданство, бѣха наводнили търговската пияца съ акции и цѣнни книжа, даже на несъ- ществуващи дружества, или на такива, акциитъ на които още не бѣха котиранъ отъ борсата. Слѣдователно, въ тоя случай не бѣха на лице ония нормални условия, при които обикно- венно борсата извършва своитъ операции, за да се счете оправдателно и законно буквалното пландешко ограбване на наивнитъ граждани, които безрепотно се оставиха да бждатъ безбожно изиграни отъ безсвѣстнитъ спекуланти. А послѣд- нитъ, бравирайки всѣко понятие на честъ и свѣсть, испол- зуваха аномалнитъ условия, при които борсата започна сво- ята главна функция на регулаторъ на цѣннитъ книжа и по тоя начинъ, който е явно противенъ на обществения моралъ, тѣ успѣха въ твърдѣ кратко врѣме, да натрупатъ огромни богатства. Ето защо, отъ точка зрѣние на социалната спра- ведливостъ, налага се необходимостта, да се отнематъ, по законодателенъ редъ, и ония богатства, които сж придобити чрѣзъ игра на борсата прѣзъ врѣме на войната.

Сжшо така, Закона за конфискацията трѣбва да за- сѣгне и имотитъ, придобити чрѣзъ или по поводъ на по- срѣдничество за доставки, извършени въ явна вреда на дър- жавата. Такъвъ е случаятъ съ доставката на *Хеповитъ па- трони*, извършена отъ *Шарль и Жанъ*, т. е. отъ бившитъ военни министри генералитъ Рачо Петровъ и Михаилъ Савовъ чрѣзъ посрѣдничеството на бившия министъръ г-нъ Добри Петковъ, който получи 20,000 лева възнаграждение за д- ставката на патрони, пълни съ пѣськъ, вмѣсто съ барутъ, съ които България щѣше да осъществява националитъ си блѣ- нове! Както се знае, за тия мръсна афера въпроснитъ гене- рали бѣха изправени да отговарятъ прѣдъ държавния сждъ, отъ който ги отърва тѣхния покровителъ, ексъ царя Ферди- нандъ, чрѣзъ послушната камара на г-нъ Д-ръ Радославовъ. Прѣкратяването на държавния сждъ е противно на обществе- ния моралъ, който и сега настоятелно иска нуждното възме- здие, като се турне рѣка на имотнитъ облаги, които спомен- атитъ трима бивши министри извлѣкоха отъ въпросната доставка.

Освѣтъ това, висшата социална справедливост повелително налага дълга, да се подложатъ на абсолютна конфискация и имотитѣ, които общественото мнѣние, изразено чрѣзъ референдумъ, посочи за незаконно придобити. Защото при приложението на Закона за конфискацията ние ще се натъкнемъ на редъ случаи на незаконни забогатявания, които ще избѣгнатъ удара на закона само поради обстоятелството, че притежателитѣ на послѣднитѣ сж съумѣли своеврѣмено, да прикриятъ тѣхния незаконенъ произходъ, когато за общественото мнѣние незаконното имъ притежание е вънъ отъ всѣко съмнѣние. Типиченъ примѣръ ни прѣдставлява случаятъ съ бившия министъръ г-нъ Иванъ Евстратиевъ Гешовъ, шефътъ на Народняшката партия, който чисто и просто си присвои милионитѣ, оставени отъ братята Евлоги и Христо Георгиеви изключително въ полза на българския народъ. По тоя случай, спомваме си, че прѣди нѣколко години г-нъ Симеонъ Радевъ бѣ осъденъ отъ коронитѣ сѣдии, за дѣто има гражданската доблѣсть, да покани г-нъ Гешова да повърне на българския народъ завѣщанитѣ отъ горѣпоменатитѣ велики благодѣтели милиони, които той незаконно е присвоилъ. Въ случая коронитѣ сѣдии се бѣха поставили въ разрѣзъ съ общественото мнѣние, което и сега е на страната на правдата, подържана отъ г-нъ Радевъ. И ако се направи допитване до народа, ние си оставаме съ дълбокото убѣждение, че послѣдния ще настои, да му се повърнатъ милионитѣ, присвоени отъ г-нъ Гешовъ. Защото, отъ показанията на разпитанитѣ подъ клетва стари обществени дѣйци, особено отъ категоричнитѣ изявления на бѣлѣжития държавникъ покойния Дѣдо Цанковъ, въ почитеността и добросъвѣстността на когото никой не би дрзналъ да се усъмни, се установи, че г-нъ Гешовъ е игралъ въ случая само ролята на душеприказчикъ, тѣй като върховната воля на братята Евлоги и Христо Георгиеви е била, да се остави въ изключителна полза на българския народъ цѣлото имъ имотно състояние!

Най-сѣтнѣ, трѣбва да споменемъ, че по понятни причини, не е възможно да се посочатъ изчерпателно и всички останали случаи на незаконно забогатяване. Поради това, ние намираме за полезно, да настоимъ, щото Закона за конфискацията да засѣгне и ония имоти, придобиването на които е противно на общественния моралъ. По този начинъ, закона ще може да намѣри пълно и изчерпателно приложение къмъ всичкитѣ случаи на незаконно забогатяване.

Сега нека ни бѣде позволено, да разгледаме друга една непълнота на Закона за конфискацията, която има сжщественно значение за ефикасното му приложение. Касае се въпроса за давността, чрѣзъ която се прескриптиратъ прѣстѣпнитѣ дѣяния, прѣдметъ на които сж незаконнитѣ забо-

гатавяния. Защото, съгласно чл. 7 отъ Закона за конфискацията, правото на държавата за отнемане на незаконно придобити имоти се погасява съ изтичането на петнадесетъ годишната давностъ, която почва да тече отъ 17 Септемврий 1912 година. Слѣдователно, закона не визира случаитѣ на незаконно забогатяване, станали прѣди обявяването на мобилизацията прѣзъ Баякавската война, или които биха се открили слѣдъ изтичането на давностния срокъ. Явно е, че въ случая закона фаворизира корумпиранитѣ лица, заемащи видно обществено положение, които, макаръ и да сж успѣли, въ твърдѣ кратко врѣме да натрупатъ по незаконенъ начинъ несмѣтни богатства, ще избѣгнатъ ударитѣ на закона само поради щастливото за тѣхъ обстоятелство, че тога прѣстѣпление е извършено прѣди 17 Септемврий 1912 година. Сжщо така, Законътъ се явява крайно несправедливъ и поради това, че ще остави незасѣгнати ония безсѣвѣстни спекуланти и кождери, които цѣли три години безмислено тормозиха българския народъ и създадоха смутъ и сътрясение въ душата на въоръжения народъ, но които ще избѣгватъ ударитѣ на Закона само поради това, че тѣхното прѣстѣпление би се открило едвамъ слѣдъ давностния срокъ. И ние ще си позволимъ да запитае, по силата на кой мораленъ законъ се отнема въ случая върховното право на измъчения български народъ, да подири пълно удовлетворение за тежкото и непоносимо положение, въ което той е изпадналъ по настоящемъ изключително по внимата на всичкитѣ ония корумпирани лица и безсѣвѣстни спекуланти, за които ворѣмето и мѣстото нѣматъ абсолютно никакво значение и които, въпрѣки всѣко понятие на честъ и сѣвѣсть, никога не сж дължали смѣтка за изискванията на обществения моралъ, защото тѣ всѣкога и всѣкѣждѣ сж имали и иматъ единъ и сжщъ кумиръ, една и сжща нѣль на живота: да натрупатъ огромни богатства за смѣтка на оѣдния и дълготѣпеливия български народъ? А такова удовлетворение българскиятъ народъ може да получи само съ абсолютната конфискация на всичкитѣ имоти на корумпиранитѣ лица и спекуланти, безразлично въ кое врѣме сж създадени тѣхнитѣ богатства, или кога послѣднитѣ ще бждатъ открити. Защото, въ всички епохи и въ всички врѣмена, кождеритѣ и спекулантитѣ си приличатъ напълно, тѣй като, въ сжщность, това сж едни и сжщи лица, съ еднакви копѣѣжи и желания, които си служатъ съ едни и сжщи срѣдства за постигането на тѣхната цѣль. Тѣ ни най-малко не се вълнуватъ отъ окаяното положение на тѣхната жертва, българскиятъ народъ. Тѣ иматъ спрѣмо него само една грижа: да

не го оставят да издъхне, прѣди да сж задоволили своята алчност. И понеже послѣдната е безгранична, тѣ отъ врѣме на врѣме подхвърлятъ на бѣдняка само по нѣкоя мизерна троха, колкото да подържатъ неговия организъмъ, защото иматъ още нужда отъ експлоатацията на неговия непосиленъ трудъ, за осъществяването на тѣхния кумиръ.

И не само поради горната причина закона за конфискацията трѣбва да намѣри пълното си приложение, безъ да се държи смѣтка за врѣмето, прѣзъ което сж били извършени или открити незаконнитѣ забогатявания. Наистина, правната наука е възприела принципа за давността, който има своето приложение както въ наказателния законъ, по отношение на прѣстѣпнитѣ дѣяния и прѣдвиденитѣ за тѣхъ "наказателни санкции, така и въ материалнитѣ закони, по отношение на установяването на имотнитѣ правоотношения. Обаче, тоя давностенъ принципъ визиращъ само случаитѣ на обикновения нормаленъ животъ, когато тѣ не сж стигнали до положението да създадатъ такива сътрѣсения въ страната, които неминуемо биха компрометирали сжествуването на самото общество. А днешната корупция и спекулата сж пуснали такива дълбоки корени почти въ всички слоеве на обществото, че задаватъ вече доста основателенъ страхъ за самото сжествуване на днешното общество и поради това, съ право се считатъ вече за такова обществено зло, за изкоренението на което сж необходими бързи и ефикасни мѣрки, каквито законодателя не е създалъ до сега. А това въ никой случай не може да се постигне съ въпросната давностна прескрипция. Нека корумпиранитѣ лица и спекулантитѣ чувствуватъ всѣкога, като Демоклиевъ мечъ надъ главата си, строгостта на закона безъ ограничение на врѣмето и нека разбератъ веднажъ за винаги, че рано или късно тѣхнитѣ прѣстѣпни дѣяния не ще останатъ неоткрити, а самитѣ тѣ никога не ще избѣгнатъ заслуженото възмездие на докарания отъ тѣхъ до просѣшка тояга български народъ!

И така, висшата социална справедливостъ повелително изисква безграницното и най-широкото приложение на Закона за конфискацията, защото корупцията и спекулата, подъ непоносимитѣ удари на които изнемогва днешното общество, не водятъ своето начало отъ послѣднитѣ двѣ войни, а много порано. И дѣйствително самитѣ ние сме свидѣтели на безспорния фактъ, че това обществено зло, каквото прѣдставляватъ корупцията и спекулата, сжествува почти отъ освобождението до наши дни. Нѣщо повече: благодарение на обстоятелството, че останаха и до днесъ ненаказани всички ония бивши

министри, депутати, общественици и частни лица, които било явно, било тайно бѣха уличени въ крупни кражби, злоупотреби и използване на властта, тѣхнитѣ приемници и послѣдователи се окуражиха отъ това до такава степенъ, че прѣзъ черкезкия режимъ на либералната концентрация и министри, и депутати, и общественици, и частни лица, бравирайки всѣкакъвъ общественъ моралъ и всѣко понятие на честъ и съвѣсть, станаха толкова дрѣзки и нахални съ своята ненаситна алчностъ за бързо и леко забогатяване, че нѣмаха нито възможностъ, нито време нито пъкъ проявиха каквото и да е желание, да видятъ пропастъта, надъ която, изключително по тѣхна вина, бѣ надвисната България и отъ която пропастъ, за шастие, въоръжениятъ български народъ, по собствена инициатива и по свои разбирания, можа най-сетнѣ своевременно да се отдрѣпне и спаси . . . ! А за доказателство, че дѣйствително това обществено зло води своето начало още прѣди балканската война, достатъчно е да хвърлимъ само единъ погледъ върху по-големитѣ центрове у насъ, особено върху столицата. И наистина, безбройнитѣ величественни здания, както и индустриалнитѣ квартали, въ тия градове се издигнаха още прѣди балканската война. Едновременно съ украсяването на градоветѣ се създадоха множество банки и акционерни дружества съ огромни капитали, а по курортитѣ почнаха да се издигатъ разкошни вили, които отдалечъ привличатъ вниманието на посѣтителя. И всички тия огромни богатства днесъ сѣ притежание на бивши министри, депутати, генерали, висши чиновници и частни лица, които прѣди издаването на партията имъ на властъ сѣ били послѣдни голтаци и. слѣдов. въ никой случай не сѣ могли, да ги придобиятъ по честенъ начинъ въ единъ толкова късъ срокъ отъ време. И въпрѣки това, закона за конфискацията нѣма да засѣгне тия имоти само поради факта, че притежателитѣ имъ сѣ ги придобили прѣзъ времето прѣдшествующе двѣтѣ послѣдни войни. За да се види всичката несъстоятелностъ на аргумента въ полза на конфискуването на имотитѣ, чийто незаконенъ произходъ води началото си отъ 17-й септемврий 1912 год., ние считаме за повелителенъ граждански дългъ да посочимъ на конкретни факти изъ недалечното ни минало, които най-добрѣ рисуватъ произхода и причинитѣ на оная отвратителна корупция, на която съ особена страсть се бѣха отдали държавници, общественици и частни лица отъ всичкитѣ управляющи буржоазни партии прѣзъ годинитѣ, които прѣдшествуваха балканската война. Нѣщо повече: самитѣ

тия факти ще ни покажатъ несъмнѣната голѣма прилика, която съществува между корумпиранитѣ лица отъ по-далечното ни минало и ония, които се появили като такива прѣзъ послѣднитѣ двѣ войни.

Тукъ ще разгледаме, въ хронологически редъ, режимитѣ на управляющитѣ партии отъ точка зрѣние на обществения моралъ и въ свръзка съ днешното финансово положение на страната ни, която е вече на прага на своя неминуемъ финансовъ банкрутъ. И на първо мѣсто, заслужава да се спрѣмъ на *Стамболовия режимъ*, тъй като той, съ право, сѣ счита отъ обществото за *родоначалникъ* на днешната обществена поквара. И, дѣйствително, корупцията, като срѣдство за облагодѣтелствуване на виднитѣ партизани и близкитѣ на силнитѣ на деня, бѣ въведена въ «система» за първи пѣтъ именно прѣзъ мрачния режимъ на тогавашния всемогъщъ «узурпаторъ», както народа назоваваше прѣзъ онова врѣме Стефанъ Стамболова. Покойникътъ държавникъ, прѣзъ осемъ годишното си властване, неуклонно прѣслѣдваше върховната си цѣль: какъ по-лесно да заглуши съвѣстѣта на свойтѣ партизани, та да си обезпечи и въ Камарата и всрѣдъ народа безпрѣкословното повиновение на неговитѣ тиранически заповѣди по управлението на страната. А това той най-лесно можа да постигне, като насочи вниманието на довѣренитѣ си хора къмъ безмилостното отупване на брашнения чувалъ. И тъкмо отъ тая епоха датиратъ несмѣтнитѣ богатства на видни стамболовисти, когато е общо извѣстно, че прѣди това тѣ едвамъ сѣ могли да се прѣпитаватъ отъ заплатата имъ като държавни чиновници или отъ мизернитѣ доходи на тѣхното обикновено занятие. И забѣлжителното е, че всичко това ставаше все за смѣтка на «непризнателния» български народъ! Ние се отказваме за сега отъ желанието, да посочваме имената на тия видни стамболовисти, които, до като партията имъ бѣ на власт, успѣха да си обезпечатъ завидно материално положение. Ние не желаемъ да влагаме личенъ елементъ въ третирането на въпроситѣ, които сѣ прѣдметъ на разглеждане въ настоящата книга. И само, по изключение, ще посочваме на ония конкретни факти отъ областта на незаконнитѣ забогатявания, които, по общо признание, се считатъ за безспорни. Такъвъ е случаятъ съ самиятъ Стефанъ Стамболовъ, който, слѣдъ смъртъта си остави, въ здания и въ цѣнни книжа, грамадно наслѣдство, достигаше внушителната цифра отъ нѣколко милиона левъ, когато той, прѣди да стане министъръ, е прѣкарвалъ доста скромно.

И прѣзъ *Народняшкия режимъ*, който е извѣстенъ между народа съ прозвището «епохата на моралното влияние», ние констатираме у тогавашнитѣ управници и видни партизани сѣщия бѣсенъ стрѣмежъ за бързо и леко забогатяване.

Почти всички днешни селски и градски думбази и чорбаджии се създадоха именно прѣз епохата на «свѣщогасенето», която бѣ наслѣдила отъ мрачната епоха на «вжтрѣшното убѣждение» всичкитѣ отрицателни страни на единъ насилнически режимъ. И дѣйствително, една мисль, едно желание доминираше тогава въ народняшкитѣ тузове: какъ по-добрѣ да използватъ тѣхната префинена византийщина, съ която умѣло приспиваха народа, за да създадатъ за себе си и за своитѣ партизани всичкитѣ възможни облаги, които само властѣта е въ състояние да имъ обезпечи! И забѣлжителното е, че, по виртуозностъ и маниеръ да прикриятъ слѣдитѣ на незаконния произходъ на тѣхното имотно състояние, тѣ нѣматъ равни на себе си. Зашото, тѣ най-умѣло успѣха да оформятъ своеврѣменно всички ония сдѣлки, отъ които извлѣкоха огромни облаги. Въ случая тѣ прѣслѣдваха двояката цѣль: отъ една страна, да се обезпечатъ отъ всѣкава отговорностъ прѣдъ законитѣ на страната и отъ друга, да иматъ единъ силенъ козъ въ ржцѣтѣ си въ случай, че бждатъ заставени да обяснятъ произхода на имотното си състояние. А знае се много добрѣ, че тъкмо прѣзъ тоя режимъ се турна началото на оная система на съзнателно изобика-

ляне на законитѣ, при сключването на крупни прѣдприятия и доставки, която по-послѣ бѣ възприета и отъ послѣдующитѣ

управляющи партии, зашото само така виднитѣ партизани

можаха да бждатъ най-щедро облагодѣтелствувани отъ сил-

нитѣ на деня! Случаи на подобно използване на властѣта отъ страна на видни народняци прѣзъ тая епоха изобилствуватъ. Обаче, за сега ще се задоволимъ само съ посочването на случая съ известната търговска фирма «Братя Иванови» въ Софля, зашото е общеизвестно, че прѣди идването на властъ на народняцитѣ, тѣ бѣха дребни търговци отъ незначително естество. Обаче това обстоятелство не имъ попрѣчи, да издигнатъ още тогава грамадни здания въ София, прѣвишаващи нѣколко милиони лева, които тѣ успѣха да спечелятъ почти изключително отъ разни прѣдприятия и особно отъ експлоатацията на държавнитѣ гори въ Бѣльовския бѣлканъ. Всѣки интересующъ се гражданинъ може да се удостовѣри на самото мѣсто, както за най-кемилостивото експлоатиране на тия държавни имоти, вършено отъ споменатитѣ Братя Иванови, така и за безспорния фактъ, че нѣма държавенъ служителъ, натоваренъ съ контролата по експлоатацията на тия гори, който да не е облагодѣтелствуванъ и то доста щедро отъ тѣхъ. Мотивитѣ за това особено разположение на Братя Иванови спрѣмо тия блюстители на държавнитѣ интереси се долавятъ ясно, за да нѣма нужда да ги обясняваме.

Като става дума за народняшкия режимъ на управление, не можемъ да не си спомнимъ неимовернитѣ усилия, които «парламентарниятъ тигъръ», както обществото нарича днесъ фактическия шефъ на Народната партия, г-нъ Теодоръ Теодоровъ, полагаше тогава както въ Народното Събрание, така и въ печата, за да убѣди наивнитѣ граждани въ полезността отъ сключването на първия крупенъ държавенъ заемъ. Защото тогавашната опозиция, съ данни на ръка, доказа, че въ същото врѣме е имало прѣдложение отъ други банки за сключването на заемъ съ много по-високъ емисионенъ курсъ и съ много по-малка лихва, отколкото сключениятъ отъ г-нъ Теодоровъ държавенъ заемъ. И още тогава опозиционния печатъ вдигна голѣма аларма противъ тоя заемъ, който бѣ извънредно обременителенъ за държавното съкровище. При все това, послушната народняшка камара, въ едно нощно заседание, прокара заема така, както той бѣ прѣдложенъ отъ бѣлѣжития финансовъ министъръ, г-нъ Теодоровъ. Не знаемъ, до колко бѣха основателни подозрѣнията на опозиционния печатъ, който се силаваше да твърди, че въ случая проличава голѣмата лична заинтересованостъ на вносителя на тоя заемъ, тъй като другояче не можеше да се обясни силното и яростното противодѣйствие отъ страна на г-нъ Теодоръ Теодоровъ по прѣдложенията, направени отъ нѣкои чужди банки за сключването на заема, който за онова врѣме се считаше отъ цѣлата опозиция за най-износенъ и по-малко обременителенъ за хазната. Обаче, дължимъ да спомнимъ, по тоя случай, факта, че г-нъ Вакаро, италиански поданикъ, получи два милиона лева комисиона по сключването на единъ нашъ държавенъ заемъ. Нека сега всѣки си направи заключението, дали и какви тлѣсти комисиони сж взели всички бивши финансови министри, безъ изключение, отъ сключването на държавнитѣ заеми. И само така може да се обясни бѣсниятъ стремежъ на всички досегашни управляющи буржуазни партии, да пристѣпятъ къмъ сключването на такива заеми още на утрината отъ дохаждането имъ на власть.

Въ още по-груба форма намѣри системата за бързо и леко забогатяване най-широко приложение прѣзъ първия Либералски режимъ. Последниятъ по общо признание, е синонимъ на пладнешко разбойничество, което нѣма равно на себе си въ анализъ на нашия политически животъ. Всичко гнило и покварено изплува веднага на обществената повърхностъ прѣзъ двѣ годишното властвуване на либералитѣ. Най-долнитѣ инстинкти и вулгарни помисли намѣриха пълна възможность да се проявятъ съ безподобенъ цинизъмъ прѣзъ черкезкия режимъ на сопаджитѣ. И струва ни се, вѣма нужда отъ други доказателства за онова безмислено прахосване на държавнитѣ срѣдства, което характеризира либералния режимъ, отъ по-

сочването на безспорния факт, че фамозният «десятьк» бѣ натрапенъ отъ правителството на г-нъ Д-ръ Радославовъ на бѣдния селякъ съ единствената цѣль, да се даде възможность на партизанитѣ му да се поухранятъ отъ малко поне. А въ сжщность, огладнѣлитѣ сойки, които, поради продължителната имъ опозиция, бѣха заприличали на скелети, можаха прѣзъ двѣ годишното властвуване да си обезпечатъ такова завидно материално положение, което имъ държи влага и до сега. Излишно е да изброяваме отдѣлни случаи на използване на властта отъ видни либерали. Струва ни се, достатъчно е да припомнимъ, че невинната кръвъ, която се пролѣ при Дуранъ-Кулакъ, бѣ единъ внушителенъ протестъ както срѣщу омразния данкъ «десятьк», така и срѣщу «закупчицитѣ», на тоя десятькъ, все видни либерали, отъ дѣйствиата на които бѣ пропищѣло дѣте въ майчина утроба! И днесъ още народа съ ужасъ си спомва за оная мрачна епоха, когато безмилостно се продаваха котлитѣ на бѣдния данъкоплатецъ, за да се даде по-голѣма възможность на изгладнѣлитѣ «сойки» да доутпатъ продънения вече брашенъ човалъ.

Най-сѣтнѣ, нека ни бжде позволено да спомнимъ и за доставката на прочутитѣ «гнили вагони», както и за построятъ на безславнитѣ »хамбари», които сж най-величественитѣ паметници на либералското хищничество, което по-сѣтнѣ стана причина, да бждатъ изправени прѣдъ държавния сждъ министритѣ отъ кабинета на Тодоръ Иванчевъ — Д-ръ Василь Радославовъ. И както е извѣстно, държавниятъ сждъ ги осжди на тъмниченъ затворъ за доказано разпиляване и злоупотребление на държавната хазна. Това осжждане можа отчасти да удовлетвори възмутената обществаена съвѣсть за онова безмилостно прахосване на държавнитѣ срѣдства, което, отъ фискална точка зрѣние, съставлява отличителната черта на либералния режимъ. И тъкмо това обстоятелство даде възможность на видни либерали, отъ послѣдни голтаци да станатъ изведиъжъ притежатели на несмѣтни богатства, съ които тѣ разполагатъ и днесъ, необезпокоявани отъ никого.

По-сѣтнѣ, както е извѣстно, либералниятъ режимъ биде замѣненъ съ режима на демократитѣ и цанковиститѣ, които първоначално бѣха въ коалиция, за да се раздѣлятъ по-късно като непримирими политически противници. Напразно народа възлагаше надеждитѣ си върху тия двѣ партии. За да се тури край на разпиляването на държавнитѣ срѣдства за угодата на видни членове отъ управляющата партия. И забѣлжителното въ случая е фактътъ, че и слѣдъ осжждането на либералнитѣ министри, корупцията продължи своето зловрѣдно влияние и при управлението на демократитѣ и прогресиститѣ. Безспорно, имаше сжщественна разлика между либералното

черкезко управление и онова на коалиционното правителство на демократи и цанковисти. Сжщественото различие се състоеше, прѣди всичко, въ липсата на прѣдишния епидемичен характеръ на това обществено зло — корупцията, какъвто то има прѣзъ врѣмето на либералитѣ. Защото, при демократитѣ и прогресиститѣ това обществено зло отначало се проявяваше въ по-ограниченъ размѣръ и бѣ излъстило само нѣкои по-видни партизани на управляющитѣ коалирани партии. При все това, фактъ е, че корупцията продължаваше да се шири и да обхваща почти всички слоеве на обществото, което разширение достига своята кулминационна точка прѣзъ врѣмето, когато тия партии бѣха поели самостоятелно браздитѣ на управлението. По тоя случай нека спомнимъ, че прѣзъ режима на демократитѣ повикътъ: «дайте пжтъ на демокрацията», изразяваше единодушното желание на народа, да се осжществи най-сѣтнѣ толкова необходимото обновление въ всички отрасли на управлението на страната. Уви! Не трѣбваше да се мине много врѣме, за да настѣпи пълно разочарование у народа. Защото, корупцията продължаваше съ своето зловрѣдно влияние да трови обществения животъ, макаръ всичко това да се проявяваше вече въ по-изтънчена и префинена форма. Да не се забравя, че съзванието на широкитѣ народни маси бѣ се вече издигнало доста високо, та тогавашнитѣ управници бѣха длѣжни, да държатъ извѣстна смѣтка за това положение. А послѣдното имъ диктуваше по-голѣма прѣдпазливостъ при извършването на ония сдѣлки, отъ които тѣ сж очаквали извѣстни облаги за себе си и за своитѣ партизани. И трѣбва да се признае, че на демократи и цанковисти не липсваше нито умѣнието, нито възможността, да узаконятъ своеврѣменно и то въ най-префинена форма произхода на днешното имъ имотно състояние, когато е добрѣ извѣстно, че прѣди поемането на властта, тѣ едвамъ сж могли съ тѣхнитѣ скромни доходи да посрѣщатъ най-необходимитѣ си нужди. И струва ни се, че тъкмо тоя пълненъ контрастъ между тѣхното мизерно минало и блѣскавото имъ настоящо положение е най-краснорѣчивото доказателство, за произхода на тѣхното имотно състояние. Ние ще слѣдваме възприетата метода при третирането на тоя въпросъ, да избѣгваме да влагаме личния елементъ. При все това, невъзможно ни е, да отминемъ нѣкои конкретни факти изъ миналото на тия двѣ партии, тъй като тѣ най-добрѣ рисугатъ настроението на силнитѣ на деня прѣзъ оноза врѣме.

Общо извѣстенъ фактъ е, че бившиятъ министъръ на финансиитѣ, г-нъ *Андрѣй Ляпчевъ*, прѣди да стане министъръ, дълги години иманешастието да се търкаля изъ прашнитѣ стаи на редакцията на «Прѣпорець», подлагайки ржка на приятели и познати, за посрѣщането на най-неотложнитѣ си нужди. И неговото положение щѣше да бѣде много критическо, ако въ снѣ моментъ той не бѣ успѣлъ, да умилостиви благород-

ното сърдце на бай Христо Георгиевъ, тогавашния съдържател на гостилницата «Балканъ», който дълги години му отпущаше храна на кредитъ. Като правимъ горното изложение изъ миналото на г-нъ Ляпчевъ, ние сме далечъ отъ мисълта, да подбиемъ съ това реномето на последния въ оня моментъ, когато той тънѣше въ тая страшна мизерия, която само натури като г-нъ Ляпчевъ могатъ безропотно да почесатъ. Нѣщо повече: ние не велнажъ сме имали случая, да изразимъ на самия г-нъ Ляпчевъ нашата искрена адмирация за упорната му борба съ капризитѣ на съдбата толкозъ повече, че ние не считаме мизерията за порокъ, а по-скоро като едно мощно срдѣство за каляване на волята и характера на силнитѣ натури. Следователно, ако ние зачекнахме една нерадостна страница изъ живота на тоя нашъ държавникъ, това сторихме съ съзнанието, че изпълняваме въ случая само нашия граждански дългъ, като искаме да подчертаемъ пълния контрастъ между това минало на г-нъ Ляпчевъ и неговото доста завидно материално положение, което той успѣ да си създаде прѣзъ своето министерствуване. Защото, още като министъръ и особено слѣдъ напушането на министерството, г-нъ Ляпчевъ се прости, веднажъ за винаги, съ своята по-прѣдишна мизерия и почна да жавѣе на доста широка нога. И даже по увѣренията на г-нъ Христо Георгиевъ, адвокатъ въ Ст.-Загора, г-нъ Ляпчевъ билъ купилъ прѣди двѣ години единъ чифликъ въ Одринско за около 400,000 лева!

Отъ очевидци сме слушали, че слѣдъ падането на Стамболова, покойния Димитръ Петковъ билъ ударилъ една плѣсница на бившия министъръ на финансиитѣ, Салабашевъ, и то въ присѣдствието на други депутати, въ бюфета на Народното Събрание, за дѣто последния, прѣзъ врѣмето на Стамболова, билъ взелъ нѣколко милиона лева комисиона по сключването на единъ нашъ заемъ и отказалъ сетнѣ да ги подѣли съ другитѣ министри. Този фактъ бѣ добръ извѣстенъ на демократическитѣ лидери и въпрѣки това, тѣ приеха за министъръ на финансиитѣ г-на Салабашевъ, слѣдъ като последниятъ, поради сдѣлки отъ горѣпоменатото естество, биде отритнатъ отъ стамболовистката партия.

Нѣй-сѣтнѣ, заслужава да се спрѣмъ на аферата съ безотчетния фондъ отъ 500,000 лв., гласуванъ отъ стамболистката камара прѣзъ 1906 год. изключително за подобрене на нещосното положение на македонскитѣ бѣжанци. Както е извѣстно, по врѣмето на Хуриета, прѣзъ лѣтото на 1908 год. последнитѣ почнаха да се завръщатъ масово по роднитѣ си огнища, улеснявани съ парични помощи отъ тогавашното демократическо правителство. За цѣльта последното бѣ назначило една специална комисиия, която разпрѣдѣляше горния фондъ, съобразно сѣмейното положение на бѣжанцитѣ. Главната роля при разпрѣдѣлянето на тоя фондъ играеше г-нъ

Герчо Бъчваровъ, тогавашното протеже на министра на Вътрешнитѣ работи, покойния Михаилъ Такевъ. По тоя случай дължимъ да спомнимъ голѣмия шумъ, който на врѣмето си печата повдигна по поводъ на злоупотребленията, които частния секретаръ на министра Такевъ, споменатиятъ Герчо Бъчваровъ, е извършилъ въ качеството си членъ отъ комисията по разпрѣдѣлянето на тоя фондъ. Защото още тогава печата установи, съ имена и цифри, факта, че г-нъ Герчо Бъчваровъ е взималъ отъ македонскитѣ бѣжанци бѣлови разписки, които той сетнѣ е попълвалъ съ цифри отъ 2 — 3,000 лева, когато, въ сѣщностъ, на бѣжанцитѣ не сж били дадени повече отъ 100—200 лева. Или пъкъ къмъ цифритѣ въ разпискитѣ сж били прибавяни отъ послѣ цифритѣ 1 или 2 и по тоя начинъ вмѣсто 150 лева, напр., въ разписката сетнѣ е фигурирала сумата 1150 или 2150 лева. Въ случая г-нъ Бъчваровъ е извършилъ съзнателно подправки на официални документи съ цѣль да извлѣче за себе си имотна облага, дѣяние, за което Наказателния законъ прѣдвижда строгъ тѣмниченъ затворъ. И вмѣсто г-нъ Бъчваровъ да бѣде поставенъ на подобающето мѣсто въ Централния затворъ, той продължава да се радва на гражданитѣ облаги, които извлѣче отъ тоя фондъ. Защото за нуждитѣ на бѣжанцитѣ се изразходваха 200,000 лева, а останалитѣ 300,000 лева отидоха въ бездѣния джобъ на г-нъ Бъчваровъ. По тоя случай, считаме за граждански дългъ да привлечемъ вниманието на г-нъ Прѣдседателя на Софийския Апелативенъ Сждъ, за да поиска отъ г-нъ Бъчваровъ оправданието на днешното му имотно състояние.

Ревелирахме горния фактъ не заради г-нъ Бъчваровъ, който не заслужава тая честъ, нито пъкъ да диримъ оправданието за очевидната фаворизация, проявена отъ бившия министръ на Вътрешнитѣ работи, покойния Михаилъ Такевъ спрѣмо протежето си. Защото тѣя протекция бѣ въ редътъ на нѣщата, тѣй като, въ това отношение, и демократическата партия не искаше да остане по-надирѣ отъ другитѣ управляющи буржуазни кѣтерии. Ние даже нѣма да подложимъ на разглеждане и причинитѣ, по които бившия царъ Фердинандъ е приелъ отъ своя министръ на Вътрешнитѣ работи за правилно изразходванъ споменатия безотчетенъ фондъ, когато е добръ извѣстно, че бившиятъ царъ слѣдѣше отблизко нашия печатъ и слѣдов. не можеше да не знае за начина, по който биде използванъ тоя фондъ отъ въпросната комисия. Обяснението за задушевната интимностъ и добритѣ разбира-ния, които въ онова врѣме сжществуваха между бившия царъ и неговитѣ послушни министри, по въпроса за изразходването на фонда за бѣжанцитѣ, ние намираме въ безспорния фактъ, че по-сетнѣ демократическото правителство първо направи прѣдложението за измѣнението на чл. 17 отъ конституцията,

което изменение фатално докара днешната ни катастрофа. Следов. нашата цел в случая е ясна: ние не можем, да си обясним, какъ „най-интелигентната“ камара, както бившия цар бѣ атестиралъ тогавашната демократическа камара — удобри декларацията на министра на Вжтрѣшнитѣ работи, относително изразходването на тоя фондъ, когато се знаеше добрѣ, по какъвъ прѣстѣпнически начинъ се раздаваха на бѣжанцитѣ сумитѣ отъ тоя фондъ?

И, струва ни се, обществото е въ правото си сега да се запита, дали въ случая целта демократическа партия не носи моралната отговорност за прѣстѣпнитѣ дѣяния на г-нъ Герчо Бѣчваровъ, шомъ като споменатата «най-интелигентна» камара, съ изказаня вотъ на доверие на Министра на Вжтрѣшнитѣ работи, напълно се солидаризира съ оплячкосването на въпросния фондъ?

Що се отнася до управлението на цанковиститѣ, не липсватъ и тукъ случаи на използване на властта отъ страна на лидеритѣ на тая партия. Особено прѣзъ Балканската война изобилствуватъ случаи на доставки на брашно, примѣсно съ пѣстѣкъ или на разгелено сирене, което видни цанковисти вършеха прѣзъ тая война благодарение на протекцията на тогавашнитѣ управници. Сжщо така, спомваме си, че напоследѣкъ печата се бѣ нахвърлилъ срѣщу нѣкои видни прогресисти, които се обвиняваха въ използване за лични облаги на фонда за сирацитѣ на загиналитѣ отъ войната.

Най-сегвѣ, остава ни да разгледаме втория Стамболовистки режимъ, при който корупцията взе такива широки размѣри, че застрашаваше вече устоитѣ на самото общество. Последното и днесъ е подъ потрѣсващото впечатление, което на врѣмето си произвѣдоха разкритията на държавния обвинител по безконтролното използване на държавнитѣ срѣдства отъ страна на самитѣ управници, както и за безскрупулната фаворизация на крѣпителитѣ на тоя режимъ все за смѣтка на брашнения чувалъ, което съставляваше отличителната черта на тоя режимъ. И тъкмо отъ това врѣме датира произхода на днешното имотно състояние на по-виднитѣ стамболовисти, които, прѣди това бѣха потънали въ грамадни задължения. Ще се ограничимъ въ случая само на нѣкои конкретни факти, които още на врѣмето си бѣха произвѣли силно впечатление всрѣдъ обществото.

Прѣди всичко, заслужава да се изтъкне случаятъ съ бившия финансовъ министъръ, покойния Паяковъ, който остави слѣдъ смъртта си наслѣдство отъ нѣколко милиона лѣва, било въ здания, било въ цѣнни книжа. А още при живота на тоя нашъ държавникъ, печата установи съ цифри и документи, безспорниятъ фактъ, че, прѣди да стане министъръ по-

койниятъ Паяковъ билъ задължнѣлъ на разни акционерни и кредитни дружества *стотини хиляди лева*, които той изплатилъ още прѣзъ врѣмето на министерствуването си. Остава на българския данѣкоплатецъ да си отговори, до колко е възможно, да се реализира едно такова грамадно богатство само чрѣзъ икономии отъ министерската заплата прѣзъ четиригодишното министерствуване на покойния държавникъ?

Вѣрваме, обществото ще си спомни и случаятъ съ бившия президентъ, *Д-ръ Гудевъ*, който, безъ никакво стѣснение, бѣ издигналъ въ столицата едно грамадно двуетажно здание съ безотчетнитѣ фондове на министерството на Външнитѣ работи. Както е извѣстно, печатътъ своеврѣменно бѣ посочилъ номерата на платежнитѣ заповѣди, съ които Д-ръ Гудевъ е изтеглявалъ отъ Б. Н. Банка сумитѣ отъ тоя безотчетенъ фондъ, за да посрѣшне текущитѣ разноски на кѣщата си, която той започна да гради веднага, слѣдъ като стана министъръ. При това, да не се забравя, че Д-ръ Гудевъ, прѣди да бѣде министъръ, едвамъ е посрѣщалъ най-наложителнитѣ си нужди отъ скромното възнаграждение на кореспондентъ на чуждестранни вѣстници. Има ли по-голѣмъ цинизъмъ отъ това чисто и просто ограбване на държавата, което покойниятъ държавникъ извърши, чрѣзъ най-безцеримонното присвояване на нейнитѣ безотчетни фондове?

Най-сетнѣ, нека не се забравя, че прѣзъ тоя режимъ се извършиха ония крупни *военни доставки*, които го характеризиратъ като режимъ на неподобно пладѣйшко обирничество на държавната хазна, което тогавашнитѣ военни министри бѣха въвели въ система. Както е извѣстно, послѣднитѣ се ползуваха съ изключителното привилегировано положение на любимци на ексъ царя Фердинанда, който имаше всичкия жизненъ интересъ, да излѣе върху своитѣ фаворити височайшитѣ си благоволения, прикривайки старателно безбройнитѣ мръсни афери, които се вършеха въ министерството на войната, особено ония, които бѣха въ тѣсна връзка съ нѣкоя военна доставка. Послѣдната се вършеше често безъ търгъ, по възприетата тогава система на *доброволно съгласие*. И ако нѣкога се произвеждаше търгъ за военна доставка, това обикновено ставаше само за очи, тъй като, въ сѣщность, винаги при подобни случаи най-старателно се избѣгваха всички ония текстове отъ закона за държавнитѣ доставки, точното и добросъвѣстно изпълнение на които достатъчно обезпечаваха държавното съкровище отъ безмилостното разпиляване на неговитѣ срдства. И заблѣжителното е, че тогавашнитѣ военни министри всѣкога старателно подбираха състава на приемателнитѣ комисии. Защото не бѣ достатъчно, да се осигури оставянето на извѣстна доставка върху опредѣлено лице, съ което м-ра прѣдварително бѣ влѣзалъ въ съдружие. Необходимо бѣше, да се обезпечи и приемането на до-

ставката, тъй като военния министъръ знаеше добръ, че тя нѣма да отговаря на поемнитѣ условия. Ето защо, подбѣра на членоветѣ на приемателната комисия съставляваше първата грижа на министра, тъй като послѣдната имаше да играе най-важната роля въ извършването на доставката, която се покаже безскруполна по отношение на повеленията на закона, за да се изпълни безпрѣкословно върховната воля на всеилиния воененъ министъръ. И ако по нѣкоя случайност нѣкой отъ членоветѣ на приемателната комисия искаше да се прояви като добросъвѣстенъ и самостоятеленъ, той биваше веднага отстраняванъ отъ комисията и замѣстванъ съ друго послушно орждие. Често пѣти такова смѣняване е ставало съ цѣлия съставъ на приемателната комисия и даже не съ рѣдки случаи, когато нѣколко приемателни комисии сж били назначавани една слѣдъ друга, докато най-сетнѣ военниятъ министъръ успѣеше да нагласи такава комисия, която, безъ ни най-малко гризене на съвѣстѣта, да се съгласи, да приеме доставката, макаръ и да признава, че послѣдната не отговаря на поемнитѣ условия.

Най-типични прѣдставители на тая категория военни министри, безспорно, бѣха бившия главнокомандующъ *генераль Михаилъ Савовъ* и нѣкогашния всеилиенъ *генераль Рачо Петровъ*. Ние тукъ нѣма да подложимъ на разглеждане всички ония безчестни сдѣлки, извършени отъ тѣхъ прѣзъ врѣмето на министерствуването имъ съ цѣль, да натрупатъ несмѣтни богатства, съ които тѣ разполагатъ по настоящемъ. За сега ще се задоволимъ да споменемъ само факта, че и двамата генерали неотдавна бѣха изправени прѣдъ държавния сждѣ, да отговарятъ за всички ония безбройни прѣстѣпления отъ най-вулгарно естество, за които държавния обвинител бѣ депозиралъ въ сжда неопорими доказателства. И възъ основа на послѣднитѣ участѣта на подсждимитѣ генерали бѣ прѣдрѣшена. Тѣ щѣха да получатъ още тогава тежката, но справедлива присжда на държавния сждѣ, ако, по заповѣдъ на бившия царъ, послушната камара на либералното правителство не извърши най-голѣмия парламентаренъ цинизмъ, като прѣкрати държавния сждѣ, въпрѣки повеленията на законитѣ и въ пленъ разрѣзъ съ общественото мнѣние. Защото послѣдното и днесъ дири възмѣздие за оная обществена поквара, която прѣзъ тоя режимъ намѣри най-голѣмата подкрѣпа въ тогавашнитѣ управляющи срѣди. И благодарение на безскруполното използване на властѣта, днесъ разполагатъ съ несмѣтни богатства видни депутати и общественици отъ оная епоха, които, прѣди идването на партията имъ на властъ, бѣха потънали въ огромни задължения.

Тукъ нѣма да изброяваме отдѣлнитѣ случаи на бързо и леко забогатяване отъ страна на видни сѣмболовисти, а ще се задоволимъ само да подчертаемъ факта, че покойниятъ пре-

зидентъ *Димитъръ Петковъ* остави едно наследство въ здания и цѣнни книжа, прѣвишаваще нѣколко милиона лева, когато е добръ извѣстно, че, прѣди да стане министъръ, той едвамъ е намиралъ срѣдства за издръжката на партийния вѣстникъ «Свобода». Сжщо така и бившия генералисимъ, *Михаилъ Савовъ*, остави на разведената си жена, г-жа *Личева*, подаренитѣ съ него бижутерии за около 100,000 лева и на дъщеря си, г-жа *Борисъ х. Калчева*, даде зестра около половинъ милионъ лева, когато е извѣстно, че прѣди това той бѣ задължнѣлъ до гуша на месари и бакали.

Съ това завършваме нашия исторически прѣгледъ на режимитѣ на управляющитѣ партии по отношение на разпиляването на държавнитѣ срѣдства. Не подложихме на обсъждане режима на останалитѣ партии, тъй като тѣ нѣмаха достатъчно врѣме, за да проявятъ отрицателнитѣ страни на тѣхното управление толкозъ повече, че тѣ не сж взимали самостоятелно участие въ управлението на страната. Сжщо така, ние се отказваме др разгледаме сега режима на *Либералната концентрация* прѣзъ врѣме на послѣдната война, макаръ и да признаваме, че той е отрицание на всѣко понятие за честъ и съвѣсть и че националниятъ ни погромъ дължи своя произходъ, прѣди всичко, на оная обществена поквара, която прѣзъ тоя режимъ взе днешния *епидемиченъ характеръ*, който разклати основитѣ на самото общество. Самиятъ фактъ, че най-сетнѣ е прѣдстояще конституирането на държавния сждъ за привличането подъ отговорностъ виновницитѣ на националната катастрофа, ни освобождава сега отъ дълга, да се спираме на отдѣлнитѣ случаи на незаконни забогатявания, които изобилствуватъ прѣзъ четиригодишното разбойническо властвуване на тритѣхъ либерални фракции. И тъкмо поради това, ние сме съ дълбокото си убѣждение, че Закона за конфискацията ще може да намѣри най-добритѣ си клиенти изъ между най-виднитѣ партизани на либералнитѣ котерийни партии, тъй като прѣзъ врѣмето на послѣдната война тѣ най-бвзмилостно тормозиха народа, съ нена-наситната си жажда за бързо и леко забогатяване. На всѣки случай, ние не можемъ да отминемъ факта, че бившия столиченъ кметъ *Ради В. Радевъ*, има единъ чифликъ въ *Османъ-Пазарско* за около 400,000 лева, една разкошна вила въ *Красно-село* за около 100,000 лева, мебелировката на която надминава стойността на самата вила и още други богатства въ цѣнни книжа, когато е добръ извѣстно, че, прѣди да стане кметъ, той бѣ потъналъ въ задължения. Нека г-нъ прѣдседателя на *Софийския Апелативенъ Сждъ* си вземе бѣлѣжка отъ горното и поиска отъ г-нъ *Радевъ* смѣтка-декларация за имотното му сѣстояние.

И така, съ критиката, която направихме на режимитѣ на управляющитѣ партии отъ дѣсницата, ние прѣслѣдваме изключително цѣльта, да установимъ, че обществената поквара, корупцията и спекулата, която е пустнала дълбоки корени почти въ всичкитѣ слоеве на обществото, не датира отъ 17 Септемврий 1912 година насамъ, за да признаемъ основателността на прѣдвидената въ Закона за конфискацията петнадесетъ годишна давностъ. Напротивъ, отъ изложеното по-горѣ е очевидно, че това общественно зло има своя произходъ дълги години прѣди горната дата. Нѣщо повече: както прѣзъ врѣме на войната, така и по-рано, всички управляющи буржуазни партии, безъ изключение, не само търпѣха корупцията и спекулата, но кога по-грубо, кога по-прикрито, тѣ всѣкога съзнателно култивираха у тѣхнитѣ видни партизани стремежа за бързо и леко забогатяване. Зашото само така тѣ можеха да заглушатъ тѣхната съвѣсть, за да си обезпечеха тѣхното безрезервно удобрение на всичкитѣ имъ мѣроприятия по управлението на страната. И едновременно съ това самитѣ управници успѣваха да си обезпечатъ и едно завидно материално положение, на което тѣ се радватъ днесъ. Слѣдов., врѣмето, прѣзъ което бивши министри, депутати и частни лица сж могли да натрупатъ по безаконенъ начинъ днешнитѣ си милиони, нѣма абсолютно никакво значение за ограбения данѣкоплатецъ. Зашото послѣдниятъ се чувствува еднакво добръ ожуленъ отъ тия безподобни кождери, безъ да се интересува той, каква е политическата концепция на спекуланта и корумпираното лице, нито кога тѣ сж успѣли да си създадѣтъ тия милиони. Българскиятъ народъ има въ случая само единъ интересъ: часъ по-скоро да си прибере ограбеното богатство! Зашото той ни най-малко не се движи отъ скруполитѣ на правната наука, която, чрѣзъ възприетия давностенъ принципъ, дава възможностъ, чисто и просто, да се узаконятъ най-вулгарни кражби и злоупотрѣбления, извършени отъ длъжностни или частни лица. При това, не е само материалниятъ мотивъ, който кара народа да иска повръщането на тия милиони. Въ случая не малка роля играе и моралния мотивъ, по силата на който българския народъ има всичкия интересъ, да открие виновниците на днешното си окаяно положение, за да излѣе върху тѣхъ всичкото огорчение на наболѣлата си душа. И ние искрено съжеляваме, че ни е невъзможно да изчерпимъ всичкитѣ отдѣлни случаи на незаконни забогатявания, тъй като това би ни отвлѣкло доста далечъ. Отъ друга страна, съ посочването на горѣпоменатитѣ конкретни случаи ние прѣслѣдвахме цѣльта, да подчертаемъ очевидната несправедливостъ, която би извършилъ законодателя, ако не

се погрижи въ най непродължително време да корегира закона за конфискацията, като рѣшително отхвърли каквато и да е давност за имотитѣ, придобити въпрѣки законитѣ на страната и въ разрѣзъ съ обществения моралъ.

На край, прѣди да завършимъ тия бѣлѣжки, нека ни бѣде позволено да се спремъ за моментъ върху отвратителната роля, която играха въ надвечерието на послѣдната война нѣкои печатни органи отъ жълтата преса, които бѣха си задали за задача, не да служатъ на народа, а да подготвятъ по-скоро условията за неговата национална катастрофа. Въ това отношение палмата се пада на вѣстниците «Камбана» и «Дневникъ». Вѣрваме, всѣки ще си спомни и то не безъ извѣстно отвращение, каква непочтена роля изиграха тия прѣдставители на общественото мнѣние по въпроса за намисането на България въ Свѣтовната война. Защото г-да Кръстю Станчевъ и Атанасъ Дамяновъ, главнитѣ редактори и стопани на тия вѣстници, употребиха всички възможни срдѣства, за да заблудатъ народа върху истинското международно положение, въ което се намираше България въ прѣдвечерието на войната. И по тоя начинъ тѣ успѣха да създадатъ въ народа такова настроение спрѣмо развиващитѣ се тогава събития, което настроение по-сетнѣ правителството на г-нъ Д-ръ Радославовъ съумѣ да използва, за да оправдае фаталното увличане на България въ тая война на страната на Централнитѣ сили, което ни докара най-сетнѣ до днешния халъ. Нѣма да влизаме сега въ разбирателство на въпроса, дали ние трѣбваше да се намѣсимъ въ тая война изобщо и на чия страна трѣбваше да отидемъ, или пъкъ интереситѣ на България изискваха да останемъ строго неутрални, както това потвърдиха по-сетнѣ самитѣ събития. Тукъ ще искаме да порчертаемъ само нашето дълбоко убѣждение, че казанитѣ редактори продадоха тѣхната съвѣсть и тѣхното убѣждение за грамадното количество германско злато, което се излѣ въ тѣхнитѣ бездѣнни джебове. За потвърждение на горното служи не само тѣхното минало, което всѣкога е било въ пълнѣ разрѣзъ съ истината и правдата, но и тѣхнитѣ огромни богатства, които успѣха да натрупатъ прѣзъ време на войната и които въ никой случай тѣ не сж могли да реализиратъ отъ тиража на вѣстниците си. И понеже тия богатства сж спечелени въ пълнѣ разрѣзъ съ обществения моралъ, то и тѣ подлежатъ на абсолютна конфискация, каквато мѣрка трѣбва да се вземе и спрѣмо имотитѣ на всички ония прѣдставители на партийния или жълтия печатъ, които сж дѣйствували въ случая съ явно користолюбива цѣль.

Отъ изложеното до тукъ е видно, че, отъ точка зрѣние на социалната справедливостъ и на обществения моралъ, законодательтъ е длъженъ, да изисква отъ всички граждани и селяни, безъ разлика на социално положение, да прѣдставятъ

едновременно смѣтка-декларацията за закония произходъ на тѣхното имотно състояние. И това трѣбва да стане едновременно, защото само едновременното прѣставяне на смѣтка-декларациитѣ ще отнеме възможността за укриването на незаконно придобититѣ имоти, което спекулантитѣ и корумпиранитѣ лица ще се опитатъ да сторятъ и въ което тѣ сигурно ще успѣятъ, ако закона за конфискацията остане въ днешния си видъ и слѣдов., той бѣде приложенъ само по отнoшение на «заподозрѣнитѣ» въ незаконно забогатяване лица.

При това, за да се обезпечи ефикасното приложение на закона за конфискацията, правителството е длъжно, да забрани за извѣстно врѣме износа на българскитѣ и чужди цѣнни книжа, притежание на български поданици и даже, спрѣмо чуждитѣ поданици, то би могло да забрани износа на българскитѣ цѣнни книжа по съображения отъ фискално естество и за подобрене на валютата.

Освѣнъ това, за да се обезпечи фиска отъ евентуалното укриване на книжнитѣ пари и другитѣ видове цѣнни книжа, законодателя трѣбва да вмѣни въ задължение на притежателитѣ имъ, да ги прѣдставятъ едновременно съ смѣтка-декларацията за контролиране отъ държавнитѣ кредитни учреждения, което най-ефикасно би могло да се извърши чрѣзъ замѣняването на банкнотитѣ съ нови, или чрѣзъ ударяне на печата на държавнитѣ банки върху другитѣ цѣнни книжа.

При туй, подъ цѣнни книжа трѣбва да се разбиратъ не само държавнитѣ титри, но и акциитѣ на разнитѣ дружества, безразлично дали тѣ сѣ котирани на борсата или не.

Колкото до звонковитѣ монети, тѣхното установяване може да се насърчи чрѣзъ едно прилично възнагождение на ония, които по какъвто и да е начинъ биха допринесли за тѣхното откриване.

Също така, ние имаме прѣдъ видъ и особенитѣ случаи на промѣна на българското поданство, което безсвѣстни спекуланти и кождери сигурно ще искатъ да осществятъ съ единствената цѣль, да избѣгнатъ строгостта на Законъ за конфискацията или на Закона за данъка върху печалбитѣ. Такъвъ е, напр., случая съ фабриканта Иванъ х. Беровъ, отъ Габрово, който за да спаси отъ конфискация 28,000 метра стари луксозни платове, недекларирани прѣдъ Габровския Районенъ Комитетъ, прие французкото поданство и въ това си качество поиска съдѣйствието на френскитѣ окупационни власти. Последнитѣ се намѣсиха въ случая, основавайки се на фалшивата декларация на фабриканта Беровъ, че въпросния шаякъ билъ изработенъ отъ французка прѣжда, която не билъ още изплатилъ и на това основание французкитѣ власти турнаха рѣка на тия платове, до като спора се разрѣши между българското и французкото правителства. За да

се избѣгне за напрѣдъ подобни игри на промѣна на поданство отъ страна на безсѣвѣстни спекуланти, законодателя е длъженъ да обяви за държавна собственостъ всичкитѣ имоти на бивши и настоящи български поданици, кждѣто и да се намиратъ тия имоти, стига тѣ да сж били придобити прѣзъ врѣмето на българското поданство на тѣхнитѣ притежатели, които сж длъжни да установатъ противното при спорѣ съ държавата по собствеността на тия имоти. Подъ тая категория ще попаднатъ не само случаитѣ, при които спекуланти и корумпирани лица ще искатъ да обезпечатъ незаконно придобититѣ прѣзъ врѣмето на българското си поданство имоти, но и случаитѣ, при които тѣ биха прѣхвърлили чрѣзъ симулативни сдѣлки собствеността на такива имоти върху чужди поданици. Международното право не лишава държавата ни отъ възможността да обезпечи своитѣ взимания, като турне ржка върху имотитѣ на своитѣ поданици, придобити чрѣзъ или по поводъ на прѣстѣпно дѣяние, прѣдвидено въ Закона за конфискацията. А укриването на тия имоти, безразлично подъ каква форма е извършено, дава достатъчно основание на българската държава да изиска по реда, установенъ въ международното право, псвърщането на всичкитѣ имоти на своитѣ поданици, върху които, съгласно закона за конфискацията, тя има изключителното право на собственостъ. Трудността въ случая се състои въ откриването на симулативнитѣ сдѣлки, до които ще искатъ да прибѣгнатъ, ако не сж го и сторили вече, всичкитѣ спекуланти и кожодери, които успѣха прѣзъ врѣме на войната да се обогатятъ по незаконенъ начинъ. Въ случая държавата може да прибѣгне до цѣнното сѣдѣйствие на близкитѣ и познатитѣ на тия спекуланти, стига законодателя да прѣдвиди извѣстно прилично възнаграждение на ония лица, които по какъвто и да е начинъ биха допринесли за тѣхното откриване.

На край, за да се убие веднажъ за винаги всѣка по-нататъшна охота у спекулантитѣ и корумпиранитѣ лица да злоупотрѣбаватъ съ търпението на българския народъ, което тѣ вършеха до сега така безначакавано, законодателя е длъженъ, да прѣдвиди не само най-строги наказателни мѣрки за лицата, които бждатъ уличени въ незаконно забогатяване, но и обща конфискация на тѣхнитѣ имоти, кждѣто и да се намѣрятъ тѣ.

Освѣнъ това, за да се създаде у всѣки членъ на обществото по-голѣмъ респектъ къмъ закона за конфискацията, както и за да може държавата да упражнява по-ефикасенъ и непосредственъ контролъ върху законния произходъ на имотното състояние на своитѣ поданици, който контролъ не трѣбва да отслабва нито за моментъ, отъ една страна и отъ

друга, за да се морализира днешното общество, както и за да се освободи послѣдното отъ зловрѣдното влияние на корупцията и спекулата, законодателя е длъженъ да изиска отъ всѣки гражданинъ и селянинъ, безъ разлика на социално положение, веднажъ на всѣки петъ години да прѣдставя смѣтко-декларацията за законния произходъ на имотното си състояние. По тоя начинъ, Закона за конфискацията ще виси като Дамоклиевъ мечъ, надъ главата на всѣкиго едного, за да се върва, че корупцията и спекулата, ако не изчезнатъ съвършено, то поне не ще могатъ да упражняватъ за напредъ онова зловрѣдно влияние, което поставя на изпитание самото съществуване на днешното общество.

На край, считаме за повелителенъ граждански дългъ да привлечемъ сериозното внимание на законодателя върху печалния фактъ, че Закона за конфискацията не засѣга имотитѣ на бившия царь Фердинандъ. А общественото мнѣние е единодушно по тоя въпросъ: то иска часъ по-скоро да се турне рѣжка върху стотина милионното му богатство, което той успѣ да реализира въ течение на фаталното си гостуване въ страната ни. Защото за широкитѣ народни маси той е най-големия виновенъ за оная обществена поквара — корупцията, която той майсторски насаждаше въ душата на корумпираниѣ наши държавници, общественици и частни лица. И това вършеше напълно съзнателно, тъй като, по собственото му признание, той всѣкога се е чувствувалъ като чужденецъ въ страната ни прѣзъ фаталното си 32 годишно царуване. И съ какъвъ безподобенъ цинизмъ той направи достояние на цѣлия свѣтъ тая своя изповѣдь. Слава Богу, добръ стори въоръжения български народъ, като най-сетнѣ се рѣши, да се освободи отъ неговото зловрѣдно влияние и го прогони веднажъ за винаги отъ страната си! На българския народъ прѣдстои да изпълни още единъ дългъ спрѣмо «чужденеца»: да поиска отъ него ограбенитѣ си милиони. За щастие, ние имаме всичкото законно основание да искаме отъ бившия си узурпаторъ повръщането на имотитѣ, които той успѣ да придобие прѣзъ врѣмето на царуването си изключително по незаконенъ начинъ. Защото нѣма държавенъ заемъ или крупна военна доставка, въ който той да не бѣ замѣсенъ като най-заинтересовано лице, безъ съгласието на което тия мръсни сдѣлки не можеха да се реализиратъ. Слѣдов., имотитѣ, придобити по тоя начинъ, явно противенъ на законитѣ и обществения мораль, подлежатъ на абсолютна конфискация. Сжщо така трѣбва да се отнематъ и така нареченитѣ «подаренитѣ» му отъ «признателния» български народъ земи, защото общо извѣстно е съ какви непочтени и неморални срѣдства си служеха всички до сега управляющи наши партии, почти безъ изключение, които въ раболѣпието си да удовлетворятъ ненасит-

ната алчност на тѣхния височайши покровителъ за повече «подарени» земи, изнасилваха волята на българския народъ и отъ името на послѣдния, безъ да се допитватъ до него, сѣ подарявали на своя августейши господаръ пространи земи отъ най-хубавитѣ кѣтове на нашата страна. Всѣки ще признае, че въ случая е липсвала свободната воля на българския народъ, който единствено се счита пѣленъ господаръ на своята собствена земя и понеже той никога не си е давалъ съгласието да се подаряватъ земи на ексъ царя Фердинанда, законодателя е длъженъ да конфискува въ полза на държавното съкровище всичкитѣ имоти на бившия царъ, кждѣто и да се намиратъ тѣ.

Съ това ний завършваме нашитѣ по-сжществени бѣлѣжки по Закона за конфискацията, безъ да претендираме, че сме могли да изчерпимъ разглеждането на едно нововъведение, което тепърва ще има да прояви своитѣ добри и отрицателни страни. На всѣки случай, ние ще се радваме искрено, ако тия наши бѣлѣжки биха се взели подъ сериозно внимание отъ българския данѣкоплатецъ, който има всичкия жизненъ интересъ отъ прокарването, по законодателенъ редъ, на посоченитѣ отъ насъ мѣропріятия. Защото съ послѣднитѣ не само се прѣмахватъ днешнитѣ причини на общо незадоволствие отъ корупцията и спекулата, но сжшверѣменно, чрѣзъ тѣхъ ще се смѣкне отъ плѣщитѣ на бѣдния данѣкоплатецъ една значителна частъ отъ тежкитѣ милиардни задължения, които Ньойлскиятъ миръ наложи на България!

Ще пристѣпимъ сега къмъ разглеждането на *Закона за данѣка върху печалбитѣ прѣзъ войната*, който е въ тѣсна връзка съ закона за конфискацията толкозъ повече, че той съдържа постановления, които по-скоро сѣ отъ изключителната компетентностъ на послѣдния.

Прѣди всичко, прави впечатление факта, че тоя законъ визираща само печалбитѣ, реализирани прѣзъ послѣдната война, безъ да засѣга печалбитѣ отъ Балканската война и ония, придобити прѣзъ промежутъка на тия двѣ войни. Моралвиятъ мотивъ, който е лѣгналъ въ основата на тоя законъ, нима не може да намѣри приложение и за врѣмето отъ обявяването на мобилизацията прѣзъ 1912 година до началото на 1915 година? Причинитѣ, които прѣдизвикаха създаването на тоя законъ, нима не сжществуваха и прѣзъ първата война, когато е общезвѣстно, че и тогава ние не бѣхме лишени отъ спекуланти и кождери, които безмилостно смукаха кръвта на българския народъ? И ако тогава въоръжения народъ можа безропотно да понесе режима на експлоатацията, на която той бѣ подложенъ прѣзъ първата война, това се дължи, отъ една страна, на кратковрѣмеността на тая война въ сравнение съ голѣмата продължителностъ на послѣдната война и

отъ друга, на наличността на артикулитъ отъ първа необходимостъ, която бѣ въ достатъчно количество да задоволи най-насъщнитѣ нужди на бѣдния консоматоръ. Обаче, както рѣ последната, така и въ първата война, намѣриха се безброй спекуланти и кождери, които *тъкмо поради самата война*, успѣха да натрупатъ несмѣтни богатства, когато въ-оръжениятъ български народъ стоеше прикованъ здраво на Чаталджа и Булаиръ! Слѣдователно, нѣма *raison d'être* да се отказва приложението на Закона за данѣка върху печалбитѣ за зръмето прѣзъ Балканската война.

Също така, тоя законъ трѣбва да обгърне и печалбитѣ, реализирани въ промежутъка между двѣтъ последни войни. Защото, прѣди всичко, не може да се приеме за сериозно твърдението на заинтересованитѣ лица, какво непосредствено слѣдъ първата война настѣпиха у насъ нормалнитѣ условия на живота, при които търгозията можеше свободно да се развива. Обратно, всѣки добросъвѣстенъ и незаинтересованъ гражданинъ ще признае, че *тъкмо прѣзъ промежутъка на двѣтъ войни* ние се намирахме въ най-възбуденото състояние, отъ една страна, поради националната катастрофа, която слѣдъ 1913 година силно бѣ покрусила нашитѣ души и отъ друга, поради започването прѣзъ лѣтото на 1914 година на общо-европейската война, която отново поставяше народа ни прѣдъ ужаса на една нова кръвопролитна война, по-катастрофална отъ първата. При това положение на силно възбудени духове и прѣдъ перспективата за започването на военнитѣ дѣйствия, всѣки бързаше да се осигури съ най-необходимитѣ артикули, което обстоятелство бѣ доста умѣло използвано отъ спекулантитѣ и кождеритѣ. Освѣнъ това, всѣки ще си спомни играта съ запрѣщението износа на артикулитѣ отъ първа необходимостъ, което тогавашното правителство на либералната коалиция създаваше съ единствената цѣль, да облагодѣтельствува своитѣ видни партизани — депутати, общественици и частни лица. И дѣйствително, последнитѣ успѣха да използватъ наивната вѣра на бѣдния дѣнькоплатецъ, който, страхувайки се да не останатъ непродадени произведенията му, добити съ непосиленъ кървавъ трудъ, принуждаваше се да имъ ги отстъпи на нищожна цѣна. И слѣдъ като правителственитѣ партизани турнаха рѣка на артикулитѣ отъ първа необходимостъ, веднага правителството даваше надлежната заповѣдь за тѣхния износъ. Тая игра на разрѣшение и запрѣщение на износа на тия артикули бѣ въведена въ система отъ либералното правителство на г-нь Д-ръ Радославовъ, което даде възможностъ на безброй спекуланти и кождери да натрупатъ огромни богатства за смѣтка на оголѣлия български народъ. Ето защо, ние намираме не само за крайно необходимо приложението на закона за данѣка върху печалбитѣ и

за времето от промежутъка между последните две войни, но, специално за горѣпоменатия случай, ние считаме за напълно справедливо да настояимъ, щото законодателня да приложи съ всичката строгостъ закона за конфискацията и по отношение на имотитѣ, придобити въ промежутъка на последните две войни чрезъ фаворизацията на властѣта, тъй като придобиването на тия имоти е въ разрѣзъ съ обществения моралъ.

Също така, Закона за данъка върху печалбитѣ трѣбва да намѣри най-широко приложение и за времето слѣдъ последната война, до когато настѣпаятъ нормалнитѣ условия на живота, което законодателя ще опрѣдѣли съ специаленъ законъ. Защото всички сме свидѣтели на безспорния фактъ, че живота слѣдъ последната война, даже и слѣдъ сключването на мира, вмѣсто да поевтинѣе, той, напротивъ, става все поскѣпъ и по-непоносимъ, отколкото това бѣ прѣзъ самата война. Нѣщо повече: тенденцията е въ полза на поскѣпването на живота, тъй като нѣма почти никакви изгледи за едно значително облекчение на днешната нелюбосима скѣпнотия, прѣдъ ужаса на която всѣки добъръ българинъ трѣбва сериозно да се замисли! И едно отъ най-радикалнитѣ срдѣства за подобрене на това положение е прѣдлаганото отъ насъ мѣроприятие, което напълно отговаря и на изисканията на социалната справедливостъ.

Що се отнася до размѣра на военния данѣкъ, фиксиранъ въ Закона, ние намираме, че той е създаденъ изключително въ полза на безсвѣстнитѣ спекуланти и кождеритѣ, чийто интереси се засѣгатъ твърдѣ слабо и то въ врѣда на самия народъ, прѣдставляванъ въ неговата съвокупностъ отъ самата държава. Защото не трѣбва да се забравя безспорния фактъ, че само на въоръжения народъ дължеха тиловитѣ герои възможността да спекулиратъ съ нуждитѣ на широкитѣ народни маси. Когато бойцитѣ гниеха по окопитѣ и землянкитѣ, понасяйки безропотно всичкитѣ неслоди и лишения на войната прѣзъ цѣли три години, спекулантитѣ и кождеритѣ, необезпокоявани отъ никого, вършеха своето разрушително дѣло, като покрусиха душата на въоръжения народъ и докараха последния до положението на безправенъ робъ. Ето защо, социалната справедливостъ повелително налага, щото Закона за данъка върху печалбитѣ да покровителствува, прѣди всичко, интереситѣ на ония беззавѣгнни герои, които съ стоманенитѣ си гърди отстояваха съ себеотрицание и безподобенъ стоицизъмъ интересигѣ на България, а не да поощрява търтеитѣ и спекулантитѣ, които прѣзъ същото това врѣме отстояваха

само тѣхнитѣ собствени интереси! А интереситѣ нв вжор-
жения оѹлгарски народѣ вмѣняватѣ въ задѣлжение на Зако-
нодателя да корегира размѣра на военния данѣкъ, като
въ полза на лицата, които сж спечелили извѣстни суми прѣзъ
врѣме на войната въ крага на законитѣ на страната, се прѣд-
види едно възнаграждение, което въ никой случай не трѣбва
да прѣвишава двойния размѣръ отъ срѣдниятъ имъ годишенъ
приходъ прѣзъ послѣднитѣ петъ години. Останалитѣ суми отъ
реализиранитѣ печалби трѣбва да се повърнатѣ на държавата,
та по тоя косвенъ начинъ, ограбения данѣкоплатецъ да се по-
чувствува отъ малко поне облегченъ и задоволенъ.

Най-сетнѣ, длѣжимъ да подчертаемъ голѣмия дефектъ
на закона за данѣка върху печалбитѣ, който задѣлжава само
дружествата да установятѣ изключително «споредъ търговския
законъ и редовното търговско смѣтководство» тѣхния приходъ,
възъ основа на който ще се опрѣдѣли военния данѣкъ. А за
частнитѣ (физическитѣ) лица закона не казва почти нищо.
Отъ това постановление на закона слѣдва логическото за-
ключение, че приходитѣ, които дружествата и отдѣлнитѣ
търговци не биха могли да установятѣ възъ основа на редов-
но воденитѣ имъ търговски книги, подпадатъ подъ ударитѣ
на закона за конфискацията и ще се третиратъ като неза-
конно придобити, подлежащи на абсолютна конфискация. То-
ва постановление на закона за данѣка върху печалбитѣ, по
отношение установяванетоъ приходитѣ на дружествата, подле-
жащи на облагане съ воененъ данѣкъ, е напълно справедливо
и отговаряще на изискванията на обществения мораль. Не та-
ка, обаче, стои въпроса съ приходитѣ на частнитѣ лица, ко-
ито по занаятъ не сж търговци и слѣдователно не сж задѣл-
жени да водятъ редовни търговски книги. Установяванетоъ
приходитѣ на физическитѣ лица, подлежащи на облагане съ
воененъ данѣкъ, е прѣдоставено отъ закона за данѣка върху
печалбитѣ изключително на добросъвѣстността на заинтере-
сованитѣ лица, въ която добросъвѣстность ние имаме доста-
тъчно основание да се съмняваме, тъй като е безспоренъ
фактъ, че, тъкмо поради безконтролното увеличение числото
на «случайнитѣ» търговци верижната търговия взе твърдѣ
застрашителни размѣри и съ това живота значително по-
скупна. И ако тѣ бѣха толкова безскруполни въ експлоата-
цията съ артикулитѣ отъ първа необходимостъ, какъ може-
ше законодателя да допусне, че тѣ ще бждатъ добросъвѣст-
ни да посочатъ приходитѣ, реализирани отъ тѣхната «слу-
чайна» търговия? И за да се избѣгне такова прѣвратно тъл-
куване на закона, ние намираме за полезно да прѣпорѣчимъ,
щотъ, по законодателенъ редъ, да се задѣлжатъ и частнитѣ
лица, да установятъ приходитѣ, подлежащи на облагане съ
воененъ данѣкъ, по начинъ напълно убѣдителенъ, който да
не е противенъ на законитѣ и на обществения мораль. Ние

не скриваме нашата увърненост, че въ случая грамадното болшинство отъ «случайнитѣ» търговци — разни адвокати, лѣкари, дѣйствующи офицери, инженери, и други лица, които забравиха обикновения си занаятъ, като слабо доходенъ, за да се заловятъ съ «търговийката», отъ която извлѣкоха грамадни облаги — не сж водили почти никакви редовни книги, вдѣхващи извѣстно довѣрие и поради това, не ще могатъ да установятъ закониятъ произходъ на тѣхнитѣ приходи. Толкозъ по-злѣ за тия безсвѣстни спекуланти, които прѣзъ врѣме на войната бѣха впили своитѣ нозе въ омършавѣлото тѣло на измѣнения български народъ и толкозъ по-добрѣ за послѣдния, че по тоя начинъ ще си повърне поне една часть отъ ограбеното богатство, което «случайнитѣ» търговци успѣха да натрупатъ въ твърдѣ кратко врѣме.

Слѣдъ горнитѣ по-сжществени бѣлѣжки върху измѣненята, които трѣбва да прѣтърпи Закона за данѣка върху печалбитѣ отъ войната, нека сега разгледаме отдѣлнитѣ случаи на безбожна експлоатация, вършена отъ нѣкои съсловия, които допринесоха твърдѣ много за посжжпването на живота.

На първо мѣсто заслужава да се спрѣмъ на търговското съсловие, което носи най-голѣмата морална отговорностъ за колосалнитѣ размѣри, до които сж стигнали днесъ корупцията и спекулата. Защото това съсловие забрави съвършено благородното си прѣдназначение да служи за скромень посрѣдникъ между производителя и консуматора, и ние го виждаме прѣзъ цѣлото врѣме на ужасната война отдало се изцѣло на ненаситниятъ си спекулативенъ духъ, безъ да държи смѣтка за поведителнитѣ нужди на въоръжения народъ, който съ стоманенитѣ си гърди даваше на спекуланта — търговецъ всичката възможностъ, необезпокояванъ отъ никого, да упражнява своето занятие. Ние не познаваме ни единъ случай на фалиментъ прѣзъ врѣме на войната, нито пъкъ ни е извѣстенъ скромень търговецъ, който прѣди войната едвамъ да е посрѣщалъ най-необходимитѣ си нужди, а днесъ да не е притежателъ на огромно богатство. На какво се дължи всичко това? Отговора е само единъ: на ненаситната алчностъ на търговското съсловие за бързо и леко забогатяване. Стоки доставени прѣди войната бидоха газпродадени прѣзъ врѣме на послѣдната на баснословни цѣни. Една и сжща стока е имала различни цѣни сутринтъ, на обѣдъ и вечертъ на единъ и сжщи день. Стоки подъ „абсолютна възбрана“ всѣкога намираха своитѣ жертви, които даваха мило и драго, за да иматъ щастието да се снабдятъ съ тия стоки, тъй като безъ тѣхъ въ даденъ моментъ тѣ не можеха. Тѣзи случаи бѣха обикновено нѣщо и обществото отдавна се бѣ помирило съ това пладнешко разбойничество, което съзнателно се вършеше отъ търговското съсловие, защото на послѣдното бѣха добрѣ из-

вѣстни потайнитѣ пѣтища за изобикалянето строгостѣта на законитѣ. Ние канимъ търговскитѣ камари да посочатъ поне единъ търговецъ, който прѣзъ всичкото воѣме на войната да се е придържалъ изключително къмъ наредбитѣ на Дирекцията на Прѣхраната или на Комитета за Общественията Прѣдвидливостъ при сключването на търговскитѣ си сдѣлки! Безъ да се страхуваме да бждемъ опровергани, ние не скриваме нашето дълбоко убѣждение, че такъвъ търговецъ нѣма да се намѣри. Зашто не е достатъчно да установи търговеца, че за всѣки отдѣленъ случай се е придържалъ строго къмъ процента на печалбитѣ, опрѣдѣленъ отъ съотвѣтната наредба на Комитета за Обш. Прѣдвидливостъ или на Дирекцията за прѣхраната, а той е длъженъ да установи, че се е придържалъ най-строго къмъ поупко-продажнитѣ норми, прѣдвидени въ тия наредби. А това е изключено за насъ, тъй като е бесспоренъ факта, че верижната търговия, която е основата на корупцията и спекулата, намѣри най-добритѣ и солидни проводници въ лицето на членоветѣ отъ търговското съсловие. И ние не се съмѣтаме ни най-малко, че строгото и безпристрастното приложение на Закона за конфискацията ще подкрѣпи напълно неласкавото мнѣние, което сме си съставили за търговското съсловие. Нѣщо повече: Закона за конфискацията, по нашето дълбоко убѣждение, ще намѣри нѣй широко приложение тъкмо по отношение на търговското съсловие, имотитѣ на което, почти безъ изключение, сж придобити въпреки законитѣ на страната и въ разрѣзъ съ обществения моралъ, и като такива, тѣ подлежатъ на абсолютна конфискация! И това трѣба да се направи чакъ по-скоро за удовлетворение на възмутената общественая съвѣсть. Зашто, покрай другитѣ злини, които търговското съсловие нанесе на обществото съ своитѣ безсѣвъстни спекули, то е най-главниятъ виновникъ за днешния антагонизмъ между гражданитѣ и селянитѣ. Зашто въ ненаситната си алчностъ за бързо и леко забогатяване, то е имало за единственъ стимулъ спекулата, и поради това, то не се е интересуващо за цѣната на артикулитѣ, които сж били прѣдмета на неговитѣ спекули, а се е придържало само къмъ максимата: на всѣка цѣна да се докопа до артикула, който е билъ абсолютната необходимостъ на момента, защото то е било прѣдварително осигурено за печалбата, която е очаквало отъ реализирането на сдѣлката. На това се дължи неимоверното поскупяване на градския и селски животъ и като естествено послѣдствие отъ това аномално положение, се явява антагонизма между гражданитѣ и селянитѣ, който антагонизмъ съставлява вече социално зло, за изкоренението на което трѣбва да се бори съ всички усилня всѣки честенъ и непокаренъ гражданинъ. А за това е необходимо да се знаатъ

истинските виновници, между които на първо място стои търговското съсловие.

На второ място, голѣмъ дълъ въ моралната отговорност за широкото развитие на спекулата и на корупцията носи адвокатското съсловие. Макаръ да не може да се говори съ една абсолютност за тая отговорност на членоветѣ отъ това съсловие, все таки, за нещастие, една значителна частъ отъ колежитѣ-адвокати забравиха своето благородно призвание да служатъ, прѣди всичко, на истината и на правдата, като улесняватъ задачата на коронитѣ съдии въ правораздаването, толкова необходимо за затвърдѣването устоитѣ на днешното общество. Въмсто това, въпроснитѣ адвокати умѣло използваха хаотичното положение въ страната ни, което си води своето начало още отъ първата война, съ единствената цѣль, да увеличатъ клиентелата си, която, отъ само себѣ се разбира, се състоѣше, въ по-голѣмата си частъ, все отъ тлѣсти спекуланти и корумпирани лица. И ако за случайно провинилитѣ се въ нарушението наредбитѣ на Дирекцията за Прѣхраната лица адвокатската защита може да намѣри отчасти обяснение въ изпълнението на професионалния дългъ, не така, обаче, стои въпроса съ лицата, явно уличени въ Корумпиране или въ най-префинена спекуляция, защитата на които не може да намѣри своето оправдание нито въ изпълнението на професионалния дългъ, тъй като това не е задължително за адвокатското съсловие, нито пъкъ може да намѣри оправданието си отъ точка зрѣние на обществения моралъ. Зашто корумпиранитѣ лица и спекулантитѣ трѣбва всѣкога и всмѣждъ да се третиратъ изключително като най-опасни врагове на съвременното общество и като такива, адвокатското съсловие е длъжно да имъ отказва каквато и да е защита. И ние си оставаме съ дълбокото убѣждение, че спекулантитѣ и корумпиранитѣ лица нѣмаше да се показватъ до сега толкова дрѣзки и прѣдизвикателни спрѣмо обществото, ако не разчитаха на цѣннитѣ услуги на адвокатското съсловие, което, чрѣзъ пагубната си защита, даваше имъ всичката възможностъ да продължаватъ и за напредъ тѣхната разрушителна акция. Ето защо, ние намираме, че адвокатската защита на явно корумпиранитѣ лица и спекуланти е не само противна на обществения моралъ, но и е насочена съвѣшу устоитѣ на сѣмото общество и поради това, такава защита трѣбва да се счете за неморална, а имотнитѣ облаги, придобити отъ такава неморална защита, слѣдва да се подложатъ на абсолютна конфискация. Слѣдователно, Закона за данѣка върху печалбитѣ ще трѣбва да се прострѣ само върху останалитѣ случаи на адвокатската защита, която не е противна на законитѣ и на обществения моралъ.

Ще се ограничимъ за сега да конкретизираме слѣдния фактъ. Прѣзъ лѣтото на 1916 година търговеца Атанасовъ, отъ гр. Куманово, е далъ *4,000 лева златни рушветъ* на тогавашния комендатъ на гара Куманово, Майоръ Арnaudовъ, за да върши свободно своитѣ спекулативни търговски здѣлки въ Куманово и околнѣтъ. Горната сума е мината по книгитѣ на търговеца Атанасовъ като комисиона, дадена на *неизвѣстно* лице, когато ординарецъ на Майоръ Арnaudовъ е установилъ както при слѣдствието, така и прѣдъ военно-полевия сѣдъ, че сумата той е взелъ отъ търговеца Атанасовъ и лично я е прѣдалъ на съпругата на Майоръ Арnaudовъ въ София. Последното обстоятелство се потвърждава и отъ признанието на жената на споменатия комендантъ въ писмото, което тя е отправила чрѣзъ ординареца до мъжа си, увѣдомявайки го за получаването на сумата. Това писмо е било намѣрено отъ слѣдственитѣ власти при обиска, направенъ на Майоръ Арnaudовъ и по-сетнѣ то е било приложено къмъ слѣдственото дѣло. И въпрѣки явно уличаващитѣ обстоятелства въ извършеното прѣстѣпно дѣяние, подкрѣпени съ неопоритѣ доказателства, до които слѣдствието е могло да се добере, столичнитѣ адвокати, *г-да Григоръ Василевъ и Д-ръ Кирякъ Провадалиевъ*, се бѣха нагърбили съ защитата на търговеца Атанасовъ срѣщу скромното възнаграждение 15,000 лева на първия и 25,000 лева на втория. Рушветчията Атанасовъ, по увѣрнията на неговитѣ близки, се е спрѣлъ на избоса на въпроснитѣ защитници изключително поради връзкитѣ и голѣмото влияние на г-нъ Григоръ Василевъ прѣдъ Главната Квартира и на г-нъ Д-ръ Провадалиевъ поѣдъ Правителството на Д-ръ Радославовъ и прѣдъ военния министръ Генералъ Найденовъ. И дѣйствително, той не остана излъганъ въ надеждата си, защото, въпрѣки осѣждането му отъ военно-полевия сѣдъ на двѣ години строгъ тъмниченъ затворъ и на лишаване отъ граждански и политически права за подкупване на длъжностно лице, наскоро слѣдъ това, по ходатайството на защитницитѣ си, той биде помилванъ и пустнатъ на свобода, за да продължава съ още по голѣма бруталностъ своитѣ мародерства. И това биде извършено въ единъ моментъ, когато въоръжения народъ изнемогваше подъ неимовѣрно силния натискъ на противника и когато спекулантитѣ отъ рода на рушветчията Атанасовъ, бѣха успѣли значително да убиятъ духа и вѣрата у борцитѣ за крайния успѣхъ на побѣдата. При това, да не се забравя, че когато Главната Квартира и Правителството на Либералната Концентрация бѣха така щедри и внимателни къмъ пладнѣшкитѣ разбойници и обирачи, спрѣмо които се намираха всѣкога щедро платени защитници, за да изтрѣгатъ отъ силнитѣ на деня въспрошение на тѣхнитѣ прѣстѣпни дѣяния, голѣма частъ отъ доблѣстнитѣ борци биде избѣсена и разстрѣлява за съвършено нищожни простѣпаци по

службата, тъй като тогава Григоръ Василевци и Д-ръ Кирякъ Провадалиевци не намираха за патриотично да се застъпват за тяхното помилване толкова повече, че това тъй тръбваше да сторят *безплатно*.

Горниятъ фактъ, самъ по себѣ, е достатъченъ, за да убѣди всѣки единъ добросъвѣстенъ гражданинъ, че, отъ гледна точка на обществения моралъ, постѣпката на споменатитѣ столични адвокати е не само крайно неморална, но сжшеврѣмено тя е насочена срѣщу устоитѣ на самото общество и поради това, ние подържаме гледището, че *имотнитѣ облаги, придобити отъ подобни неморални защиты, подлежатъ на абсолютна конфискация*.

За днешната неимоѣрна скѣпотия не малко сж допринесли и съсловията: *хлѣбарското, месарското, зарзаватчийското, овощарското и бакалското*, които никога не сж се стѣснявали, при всѣки удобенъ случай, да намѣратъ начини и срѣдства за заобикалянето на законитѣ и наредбитѣ на Дирекцията на Прѣхраната за постигането на прѣдначертаната си цѣль — да натрупатъ несмѣтни богатства на гърба на изгладнѣлия бѣднякъ, който даваше прѣзъ врѣме на войната мило и драго, за да задоволи отчасти поне праздниятъ си стомахъ. Интересното въ случая е, че тия съсловия се мжчатъ да оправдаятъ своитѣ спекули съ неимоѣрното повишение цѣнитѣ на артикулитѣ отъ първа необходимостъ. Сжщиятъ този мотивъ бѣ послужилъ на Съюза на Съюзитѣ да се застъпи за увеличение заплатата на държавнитѣ чиновници, което искане, като напълно законно и справедливо, биде найсетнѣ отчасти поне удовлетворено съ отпушането на осемъ десетъ милионния кредитъ. Обаче, въ сжщностъ, на всички е извѣстенъ досегашния резултатъ: мизерното държавно чиновничество и за изпрѣдъ остана съ праздни джобове и незадоволенни стомаси, а безсъвѣстнитѣ спекуланти отъ горѣпоменатитѣ съсловия, почти безъ изключения, се натѣпкаха само съ банкноти и отъ послѣдни голтаци изведнажъ станаха притежатели на стотици хиляди левове, а нѣкои, даже, на милиони. Това показва по най очевиденъ начинъ, че повишението цѣнитѣ на артикулитѣ отъ първа необходимостъ е послужило на въпроснитѣ съсловия само като благовиденъ претекстъ, за да оправдаятъ ненаситната си жажда за бързо и леко забогатяване. Ето защо и спрѣмо тяхъ трѣбва да се приложи, въ всичката строгостъ, закона за конфискацията, *като се турне ржка върху ония имотни облаги, които тѣ сж успѣли да реализиратъ въ разрѣзъ съ наредбитѣ на Дирекцията на Прѣхраната*. Слѣдователно, закона за данъка върху печалбитѣ ще трѣбва да се прострѣ само върху ония случаи на придобиване на имотни облаги отъ упражняването на тяхното занятие, при които строго сж били съблюдавани казанитѣ наредби на Дирекцияса на Прѣхраната.

Има други двѣ съсловия, които, по косвенъ начинъ, допринесоха за разширението на спекулата до ония колосални размѣри, до които тя е стигнала по настоящемъ. Това са съсловията: *лѣкарското и аптекарското*, които, съ рѣдки изключения, най-безмилостно търгуваха и свѣтотатствуваха съ тѣлото и душата на народа както прѣзъ врѣме на войната, така и сега. И ние намираме за доста основателно неласкавото мнѣние, което все повече си пробива пътъ въ широкитѣ народни маси, относително тия двѣ съсловия. Зашото, ако народа счита търговцитѣ за вълци въ овчи кожи, които като глутница, са се нахвърлили съ остървенение върху измършавялото тѣло на бѣдния български народъ, то послѣдния по сѣщия начинъ третира лѣкаритѣ и аптекаритѣ, които додиратъ само кожата на тоя клетъ народъ! Зашото, пази Боже, да нѣмате възможността да заплатите на лѣкаря 50-60 лева за визитация въ градоветѣ, къмъ които често пъти се прибавятъ и 20-30 лева за файтонъ, при все че лѣкаря е дошелъ при болния безъ файтонъ! А за селата положението на тоя въпросъ е още по-болнавъ, защото, къмъ обикновената визитация отъ 50-60 лева за прѣглеждането на болния, се прибавятъ и не по-малко отъ 200-300 лева за прѣвозването на лѣкаря отъ града до селото, при все че разстоянието не е по-големо отъ 10-15 километра и слѣдователно, прѣвоза въ случая не може да коштува повече отъ 50-100 лева! Ако вие не сте въ състояние да възнаградите така щедро лѣкаря, обрѣчени сте на явна смъртъ! Зашото закона не задължава лѣкаря, щомъ като въ града има повече отъ единъ лѣкарь, непременно да се отзове на поканата на пациента. Слѣдов., ако болния настоява да бѣде прѣгледанъ отъ извѣстенъ лѣкарь само поради това, че той има изключителна вѣра именно въ тоя лѣкарь, за да се отърве по-скоро и по-леко отъ непоносимата си болѣстъ, въ такъвъ случай, по пснатието на лѣкарската етика на фамознитѣ ескулапи, болния е длъженъ да развърже кесията си, за да напълни бездѣнния джобъ на лѣкаря. И тъкмо това ние констатираме при повечето случаи, защото за болния има ли по-цѣнно нѣщо отъ здравето и живота? Както гладния и голия дава на безсвѣстния спекулантинъ — търговеца и послѣдната си пара, само и само да може да се нахрани отъ малко поне и да се облѣче шо-годѣ като хората, така и болния никога не жали своитѣ срѣдства, спечелени съ кървавъ потъ на челото, за да ги даде на лѣкаря и аптекаря, само и само да спаси живота и здравето си! Болния ще заложить мило и драго, за да се снабди съ паритѣ, които трѣбва да даде на своитѣ спасители, защото, иначе, той рискува, на всѣки моментъ, да получи тѣхния категориченъ отказъ да му се притекатъ на помощъ, какваго и законитѣ и човѣщината повелително имъ налагатъ да дадатъ. Ние нѣма да се спираме

на отдѣлнитѣ случаи на безбожна експлоатация съ самитѣ визитации, които безсѣвѣстни лѣкари *нарочно* правятъ на пациентитѣ си, за да изискатъ сетнѣ заплащането на по-голямъ хонораръ въпрѣки съзнанието имъ, че ходѣтъ на болѣстѣта не дава основание за безспокойства, които да оправдаятъ честитѣ визити на лѣкаря.

Ще се спрѣмъ за моментъ само върху *привиднитѣ* мотиви, които сж прѣдизвикали неимоверното повишение на лѣкарския хонораръ. Общо-известно е, че днешната сѣжпотия налага едно съразмѣрно увеличение на визитацията на лѣкаря. Обаче, въ никой случай това увеличение не бива да взима характеръ на пладнешко изнудване на болнитѣ. Защото, както не може да се приеме оправдаването на търговеца за значително повишената цѣна на стоката, доставена прѣди войната, съ обстоятелството, че изобщо живота днесъ е по-сѣжпнѣлъ, така и лѣкаря, който взима не само богатъ хонораръ за визитацията, но и добавъчно възнаграждение подъ формата на разходи за *файтонъ*, когато той е посѣтилъ пациента си пѣшкомъ, не може да извини тази си неяситна алчностъ за бързо и леко забогатяване съ благовидния претекстъ, че живота е значително по-сѣжпнѣлъ. При това, да не се забравя, че тъкмо тая алчностъ на спекуланта-лѣкаръ е една отъ причинитѣ за повишението цѣната на артикулитѣ отъ първа необходимостъ. Казаното за лѣкаритѣ има значение и за аптекаритѣ, тъй като, въпрѣки нормиранитѣ отъ закона за аптекитѣ цѣни, не рѣдки сж случаитѣ на безбожна експлоатация съ нуждитѣ на болнитѣ, които сж бивали принуждавани да заплащатъ медикаментитѣ на цѣна, често пѣти прѣвишаваща десеторния размѣръ на цѣната имъ въ нормално врѣме.

И за да се тури край на тая безсѣвѣстна експлоатация съ нуждитѣ на болнитѣ, както и за да се удовлетвори напълно възмутената обществена сѣвѣстъ, *Закона за конфискацията* трѣбва да засѣгне всички случаи на явната експлоатация отъ страна на лѣкари и аптекари, а по отношение на останалитѣ тѣхни колеги да се приложи Закона за данѣка върху пучалбитѣ въ посочения отъ насъ смисълъ, а именно — да имъ се признае една печалба въ размѣръ най-много на удвоения срѣденъ годишенъ доходъ, който тѣ сж имали прѣзъ послѣднитѣ петъ години прѣди войната, а останалитѣ печалби, реализирани прѣзъ врѣме на войната и по-сетнѣ, се оставатъ въ полза да държавата.

Съ това ний завършваме нашитѣ по-сѣжесвени облѣжки по Закона за данѣка върху печалбитѣ. На край, ще добавимъ, че сподѣляме напълно възприетото отъ законодателя положение, да се освободятъ отъ облагане съ воененъ данѣкъ за частнитѣ лица годишния приходъ отъ 6,000 лева и за дружествата годишния приходъ отъ 10,000 лева. Въ случая за-

конодателя е ималъ прѣдъ вилъ незначителния размѣръ на горнитѣ суми, които едвамъ биха стигнали за посрѣщането най-належащитѣ нужди на визираниѣ лица и за това ги освобождава отъ облагането съ военния данѣкъ.

* * *

Прѣди да приключимъ настоящитѣ редове, считаме за позволителенъ дългъ да привлѣчемъ вниманието на надлежнитѣ компетентни власти, че е крайно необходимо да се побърза съ прокарването, по законодателенъ редъ, на всички ония измѣнения въ Закона за данѣка върху печалбитѣ прѣзъ войната и въ Закона за отнемане въ полза на държавата на незаконно придобититѣ имоти, които ние имаме случая да изложимъ състойно въ настоящата книга. Това трѣбва да се извърши на всѣка цѣна, ако искрено желаемъ да се турне часъ по-скоро рѣка върху огромнитѣ богатства, които спекулантитѣ и корумпираниѣ лица успѣха безнаказано да натрупатъ до сега по начинъ явно противенъ на законитѣ и обществения моралъ. Защото самообозото и най-строгого приложение на тия два така видоизмѣнени закони ще бжде въ състояние да удовлетвори напълно възмутената обществена съвѣсть и едновременно съ това ще може да се

морализира самото общество, И дѣйствително, не може да има съмнѣние въ очевиднитѣ полезни резултати, които биха се извлѣкли отъ приложението на тия два закони. Защото всѣки членъ на обществото всѣкога и всѣкѣдъ ще бжде подъ постоянния и непосредственъ контролъ на органитѣ на държавата, натоварени съ приложението на тия закони. Особено ефикасенъ ще бжде тоя общественъ контролъ, ако се възприеме началото да се полагатъ имотитѣ на гражданитѣ на такава ревизия веднажъ на всѣки петъ години. Въ такъвъ случай, мжчно може да се допусне, че ще се яватъ охотници да тормозатъ и за напрѣдъ обществото чрѣзъ корупцията и спекулата. И ако въпрѣки това, се яватъ такива лица, не ще бжде вече трудно на обществото да ги открие и накаже.

Освѣнъ тая чисто морална придобивка, която ще може да се постигне чрѣзъ ефикасното приложение на въпроснитѣ закони, но и въ фискално отношение, държавата има всички интересъ отъ тѣхното бързо и безпристрастно приложение. Защото чрѣзъ конфискуването на незаконно-придобититѣ имоти на всички корумпирани лица и спекуланти, държавното съкровище изведнажъ ще се почувствува значително обогатено въ посрѣщането на грамаднитѣ си задължения, причинени особено отъ послѣднитѣ двѣ войни. Българскиятъ данѣкопла-тецъ, на когото изевинъ пжтъ държавния бирникъ е продавалъ до сега добитѣка и котлитѣ за посрѣщането на обикновенитѣ данѣци, има ли ясна прѣдстава за колосалния държавенъ дългъ на България въ настоящия моментъ? Знае ли той, че

само мирния договор ни наложи десетъ милиарда лева дългъ? А къмъ тая грамадна цифра трѣбва да прибавимъ около единъ милиардъ франка златни, съставляющи дълга на България прѣди войната и около четири милиарда лева въ банкноти и съкровищни бонове, съставляющи вътрѣшния дългъ на България прѣзъ послѣдната война, за да установимъ общиятъ ни държавенъ дългъ по настоящемъ, който постига чудовишната цифра петнадесетъ милиарда лева. А това значи, само за лихви (5-6%) и за изплащане България трѣбва да плаща годишно около единъ милиардъ и половина лева. Къмъ послѣдната цифра трѣбва да прибавимъ около 150 милиона годишно за инвалидни пенсии и около половина милиардъ лева редовния годишенъ бюджетъ какъвто тѣй беше прѣди войната; за да получимъ колосалната цифра два милиарда лева, какъвто трѣбва да бѣде годишния редовенъ бюджетъ на България, който само ще ѝ позволи да посрѣща своитѣ задължения! Нашиятъ умъ се отказва да побере тая мисль. И ние си поставяме сега страшния въпросъ: отъ гдѣ България ще намѣри нуждитѣ източници за посрѣщането на тия невѣроятни свои задължения, когато тази годишниятъ приходъ, слѣдъ най-голѣми финансови напръжения, можа да стигне едвамъ цифрата единъ милиардъ лева? Отъ гдѣ ще покрие тая грамадниятъ недостигъ отъ единъ милиардъ лева годишно, когато е общеизвестно, че широкитѣ народни маси изнемогватъ вече отъ непоносимото досегашно данъчно брѣме? Ний се ужасяваме отъ мисльта, че тоя колосаленъ дългъ ще трѣбва да легне изключително върху плещитѣ на бѣдния данъкоплатецъ! А послѣдния има ли ясна прѣдстава за ония данъчни задължения, на които той ще бѣде обрѣченъ въ течение на цѣли двѣ поколения? Защото два милиардния годишенъ дългъ, разпрѣдѣленъ на петъ милионното население на България, то значи: на глава ще се падне по четиристотинъ лева годишенъ данъкъ или на пето членно съмейство, ако приемемъ тоя сръденъ съставъ на българското съмейство, ще се падне по двѣ хиляди лева годишенъ данъкъ! Кой сериозенъ умъ може да побере това? Отъ кого ще може да се побере тая грамадна сума, когато народа ни е стигналъ вече до просѣшка тояга? И по вината на кого ние стигнахме до днешния халъ? Отговора е само единъ: по изключителната вина на всички ония бивши министри, депутати, общественици и частни лица, които въ течение на половинъ вѣкъ, отъ освобождението ни до днесъ, безмилостно ограбиха българския народъ, безъ да искатъ и да знаятъ, че по тоя начинъ тѣ тикнаха Бълга-

дия къмъ пропастъта, надъ която тя е нависнала днесъ ! Кой ще се притече на помощъ на България, за да я измъкне отъ тая пропастъ, къмъ която фатално я тика нейната злочеста сждба? Кой ще спаси България отъ прѣдстоящия неминуемъ финансовъ банкрутъ? Кой ще отрие сълзитѣ на сиромаситѣ, вдовицитѣ и инвалидитѣ, които тънатъ въ мизерия: недояли, необлѣчени и зъзнещи отъ студъ? На всички ония, които сж плувнали въ пиршества и развратъ, прахосвайки безмилостни пари, спечелени съ кръвта и потъта на бѣдняка, кой ще извика най-сетнѣ: *Стига вече!* На всички тия въпроси ще трѣбва да отговорятъ широкитѣ народни маси. Защото сждбата на България е тѣхната собствена сждба. Зависи изключително отъ тѣхъ, да бждатъ ли пълни господа на своя собственъ трудъ, та и тѣ да се ползватъ широко отъ културнитѣ придобивки на новото врѣме, или ще искатъ и за напрѣдъ да си останатъ безправни роби на старото врѣме, влачейки безропотно тежкия хомотъ на сиромашкото брѣме. Сждбата имъ се намира въ тѣхнитѣ собствени рѣцѣ. Ние си изпълнихме нашия граждански дългъ, като имъ посочихме срѣдствата за борба, които тѣ сж длъжни да прѣгърнатъ изцѣло, ако искатъ веднѣжъ за винаги да унищожатъ онова обществено зло — Корупцията и Спекулата, отъ които най-много изнемогватъ трудящитѣ се народни маси. Ние ги канимъ, да се освободятъ отъ летаргическия сънь, въ който бѣха изпаднали до днесъ и който сковаваше у тѣхъ всѣка воля и желание за подобрѣнието на тѣхното окаяно положение. Нека тѣ разбератъ най-сетнѣ, че спасението на България е въ изключителна зависимостъ отъ съзнанието имъ за оная обществена сила, която тѣ прѣдставляватъ въ настоящия моментъ и която е необходима за обновлението на България. А това обновление е възможно само съ замѣняването на гнилото и поквареното въ днешното общество съ идеалното и жезнерадостното въ утрѣшното общество. И тъкмо за това обновление на България ние зовемъ всички честни и непокварени граждани и селяни, да поведемъ задружна и безпощадна борба съ всички корумпирани лица и спекуланти, безъ разлика на тѣхното социално положение, защото тѣ сж най-опаснитѣ врагове на самото общество. И за да бжде тая борба по-мощна и по-трайна, налага се дългъ на всѣки обществень дѣецъ, да подготви широкитѣ народни маси за великата роля, която тѣ иматъ да изиграятъ въ настоящия моментъ. А това ще може да се постигне, покрай другото, като се даде най-широко разпространение на идеитѣ, прокарани тукъ, за да не се остави нито единъ гражданинъ или селянинъ не просвѣтенъ въ тѣхъ.